

provincie
groningen

DIT IS GRONINGEN.

Koersdocument Omgevingsvisie

Vastgesteld Provinciale Staten 28 september 2022

Inhoudsopgave

1 - Inleiding	5
2 - Onze positie in de regio	9
3 - Onze doelen en onze keuzes	11
Opgave 1 - Ontwikkelen van een sterke structuur voor innovatie, kennis en werkgelegenheid	14
Opgave 2 - Bouwen aan een aantrekkelijke, gezonde en bereikbare woon- en leefomgeving	22
Opgave 3 - Toekomstbestendig maken van het landelijk gebied	30
Opgave 4 - Stappen zetten naar een CO ₂ -neutrale provincie	36
 KOERSKAART	 44
4 - Onze principes	46
5 - Onze rol	50
6 - Onze aanpak per gebied	54
Kleigebieden langs de kust	55
De zandgronden	57
Veenkoloniën	61
Stad Groningen	63
7 - Stappenplan ontwikkelingen	66
Stappenplan	67
Colofon	69

1. Inleiding

1.1 Waarom dit koersdocument?

Er gebeurt veel in Groningen! Er wordt gewerkt aan een testcentrum voor de hyperloop, we lopen voorop met innovaties rondom waterstof, we ontwikkelen nieuwe natuurgebieden, zoals het Roegwold, er verrijzen bijzondere nieuwe pronkjewailen, denk aan het Forum, en onze bereikbaarheid wordt steeds beter. We zien ook de ingrijpende gevolgen van de gaswinning, de blik op nieuwe vormen van energie, de grote vraag naar woningen en naar ruimte voor bedrijvigheid. Ons grondgebied staat de komende decennia voor flinke veranderingen op het vlak van landbouw, klimaatbestendigheid en onze waterhuishouding.

Nog nooit zijn onze ruimtelijke opgaven zo groot geweest en was de beschikbare ruimte zo beperkt. Dit vraagt om het uitzetten van een koers en het maken van keuzes. Dit koersdocument geeft daar een eerste duiding aan. Hiermee leggen we de basis voor de toekomst van onze Groninger leefomgeving. We delen onze visie en onze keuzes voor de toekomst.

Het koersdocument geeft richting aan:

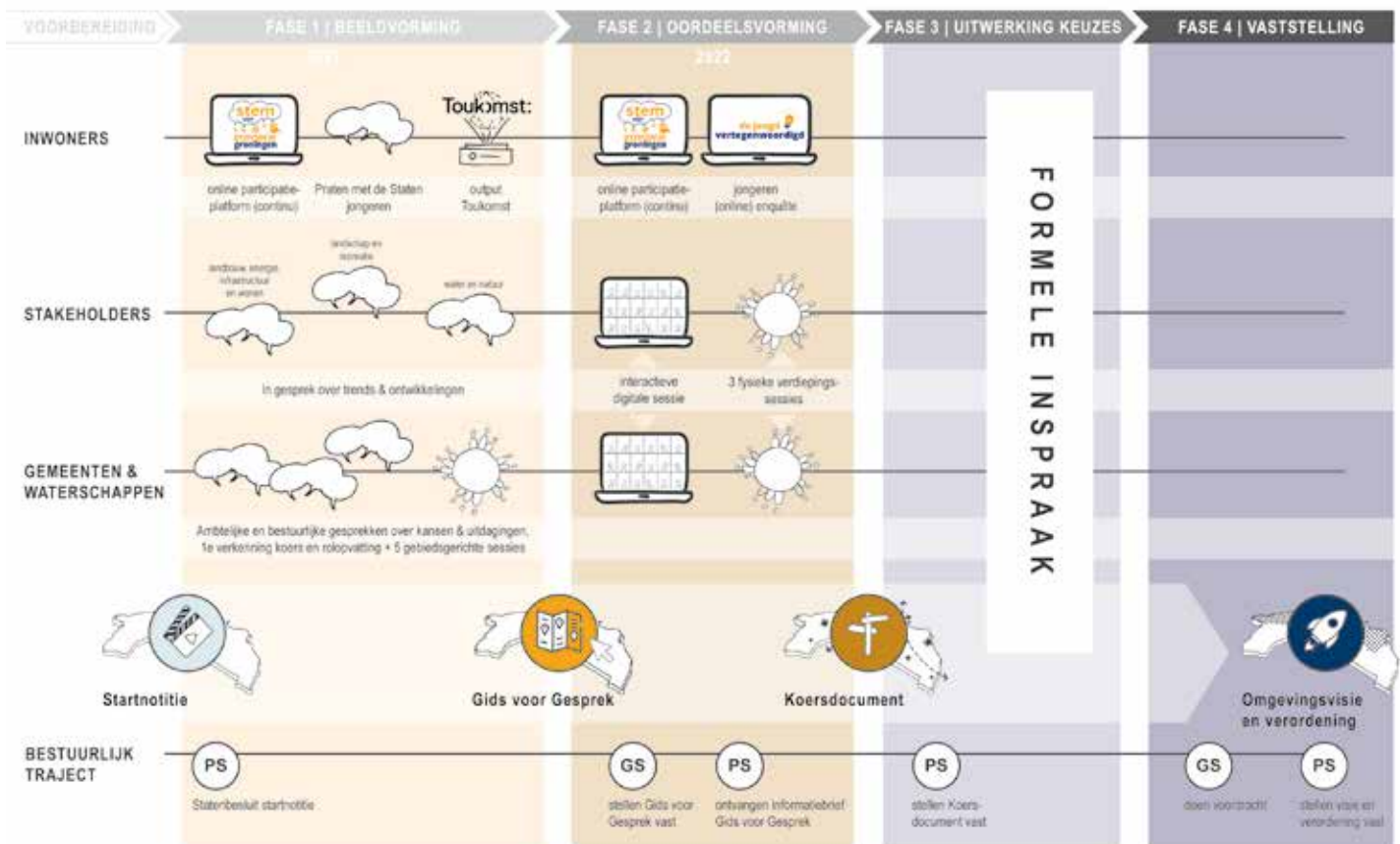
- de te ontwikkelen provinciale omgevingsvisie;
- onze gesprekken over de toekomst van Groningen met onze overheidspartners: gemeenten, waterschappen en rijk. In het bijzonder voor de gesprekken die we voeren in het kader van de regievraag die het rijk op een aantal onderwerpen, zoals woningbouw en stikstof, bij ons neerlegt.

We zijn zelfbewust. Er zijn grote thema's waar we daadkrachtig aan moeten werken. We weten waar we voor staan en welke richting we op willen. We weten ook dat de route daar naar toe niet geplaveid is en steeds nieuwe inzichten oplevert. Daarom gaat het koersdocument niet uit van vastomlijnde eindbeelden. Wel van een stevige basis en gewenste doelen voor de toekomst. De kracht en waarden van onze provincie zijn daarbij ons uitgangspunt. Iedere ontwikkeling is een kans om Groningen mooier, sterker en vitaler te maken. Daar gaan we voor.

1.2 Wat ging hieraan vooraf?*

Het koersdocument is de derde stap in het proces om te komen tot een omgevingsvisie. In 2020 is de startnotitie voor de nieuwe Omgevingsvisie opgeleverd. In 2021 zijn vijf onderzoeken uitgevoerd als feitelijke onderbouwing. Daarnaast is de Staat van Groningen als doorlopend traject gestart. Er zijn gesprekken gevoerd met alle gemeenten en waterschappen. Inwoners zijn via www.stemvanprovinciegroningen.nl en Praten met de Staten voor Jongeren betrokken en de resultaten van Toukomst zijn gebruikt. Dit heeft geresulteerd in de Gids voor Gesprek begin 2022.

*Het volledige overzicht van gesprekken die wij voerden en enquêtes die zijn uitgezet is weergegeven in de infographic op de volgende pagina.

Overzicht participatietraject

De Gids voor Gesprek is als basis gebruikt voor de dialoog met Provinciale en Gedeputeerde Staten, met stakeholders en gemeenten en waterschappen, met inwoners via het online platform en met jongeren via De Jeugd Vertegenwoordigd. De resultaten zijn zichtbaar en onzichtbaar verwerkt in dit koersdocument.

1.3 Wat komt hierna?

Dit koersdocument en het gesprek daarover met Provinciale Staten en onze partners vormen de basis voor de ontwerp-omgevingsvisie. Ook in het traject van de omgevingsvisie gaan we weer breed in gesprek met onze inwoners en partners.

We maken de ontwerp-omgevingsvisie samen met het daarbij horende milieuonderzoek; het milieueffectrapport (MER). In dat rapport staat wat het voorgenomen beleid betekent voor alle omgevingswaarden zoals landschap, ecologie en waterveiligheid. De ontwerp-omgevingsvisie wordt samen met het milieueffectrapport ter visie gelegd. Daarna volgt de gebruikelijke procedure van beantwoording van reacties en vaststelling door Provinciale Staten.

1.4 Leeswijzer

Allereerst markeren we in hoofdstuk 2 onze positie in de regio, in Nederland en daarbuiten. Daarna gaan we in op onze doelen en keuzes voor de toekomst in hoofdstuk 3. Vervolgens leggen we onze principes voor ontwikkeling uit (hoofdstuk 4) en de rolverdeling tussen overheden en overheid en samenleving bij de ontwikkeling van onze leefomgeving (hoofdstuk 5).

Daarna zoomen we in hoofdstuk 6 in op de verschillende gebieden in onze provincie. Voor elk van de gebieden gaan we in op de waarden, acties en kansen. Tot slot lichten we in hoofdstuk 7 in een stappenplan toe hoe dit koersdocument behulpzaam is bij de afweging van initiatieven.

Dollard bij Nieuwe Statenzijl

2. Onze positie in de regio

2.1 Onze kracht

Om vooruit te kunnen kijken, is het goed om te weten waar we nu staan. Letterlijk en figuurlijk. Om onze keuzes te kunnen duiden, op te pakken en verder te brengen is het van groot belang ons te realiseren dat Groningen niet op zichzelf staat. We vervullen een belangrijke rol in een veel grotere, (inter)nationale context.

2.2 Onze plek in het grotere geheel

Onze provincie is niet alleen van betekenis voor onze eigen inwoners. Integendeel. De stad Groningen is het stedelijke centrum van het Noorden met internationale allure; universiteitsstad en kennisstad, stad met een academisch ziekenhuis, de stad met het grootste aanbod aan cultuur, horeca en detailhandel in het noorden van Nederland.

Samen met Fryslân en Drenthe vormt de provincie Groningen een stevig merk in nationaal en internationaal verband. Het Wad als werelderfgoed, Lauwersmeer, Middag-Humsterland en Drentsche Aa zijn gebieden van internationale betekenis. We hebben een gebied waar zeer waardevolle landbouwgronden voor handen zijn en tot over de grenzen landbouwproducten worden geëxporteerd.

Met de zeehavens van Delfzijl en de Eemshaven zijn we internationaal verbonden: op het vlak van handel bijvoorbeeld richting de Baltische Staten en toeristisch met de veerverbinding richting Scandinavië. Groningen Airport Eelde is onze luchthaven. Op het vlak van economie en innovatie spelen agribusiness, chemie, groene energie, gezondheid en biowetenschappen een belangrijke rol tot over onze landsgrenzen heen.

3. Onze doelen en onze keuzes

3.1 Focus op brede welvaart

We zetten brede welvaart voorop in de keuzes die we maken in onze omgeving. Brede welvaart omvat alles wat mensen van waarde vinden. Naast materiële welvaart gaat het ook om zaken als gezondheid, onderwijs, milieu en leefomgeving, sociale cohesie, persoonlijke ontwikkeling en veiligheid.

Brede welvaart richt zich niet alleen op de kwaliteit van leven in het 'hier en nu'. Binnen brede welvaart is er ook zorg voor de effecten van onze manier van leven op het welzijn van mensen buiten de regio of op het welzijn van toekomstige generaties. Voor ons draait het om brede welvaart als we kijken naar de toekomst van onze Groninger leefomgeving. Werken en denken vanuit brede welvaart vraagt namelijk om een integrale blik op onze provincie en laat zien dat geen enkele ontwikkeling op zichzelf kan staan.

3.2 Doelen voor 2050

Brede welvaart als koers betekent dat we een samenleving hebben waar iedereen mee kan doen, zich thuis voelt en gelukkig kan zijn. We willen dat Groningen een provincie is waar de levensverwachting gemiddeld tot de hoogste in Nederland behoort en waar de kwaliteit van leven ten opzichte van andere gebieden in Europa relatief hoog is.

We willen een gezonde, schone, veilige, duurzame en leefbare omgeving. Door deze kernwaarden als uitgangspunt te nemen, brengen we brede welvaart voor iedereen in Groningen dichterbij. Dat betekent een leefomgeving zonder grote veiligheidsrisico's, een leefomgeving waar een ecologisch evenwicht is, waar gezond opgroeien en oud worden heel gewoon is, waar voldoende passend werk of een zinnige tijdsbesteding voor handen is, net als een woning. Dat alles in een leefomgeving waar ruimtelijke kwaliteit hoog is. Mooi Groningen!

Om dit toekomstbeeld waar te kunnen maken, stellen we onszelf het volgende tot doel:

Ruimte voor werk, kennis en innovatie

Wij willen dat een sterke en duurzame economie en een goed vestigingsklimaat de basis leggen voor onze werkgelegenheid. We doen dat in een provincie die in brede zin regionaal en (inter)nationaal goed verbonden is: via de weg en het water en via het spoornetwerk dat wordt versterkt met de Lelylijn en Nedersaksenlijn.

RUIMTE VOOR WERK, KENNIS EN INNOVATIE

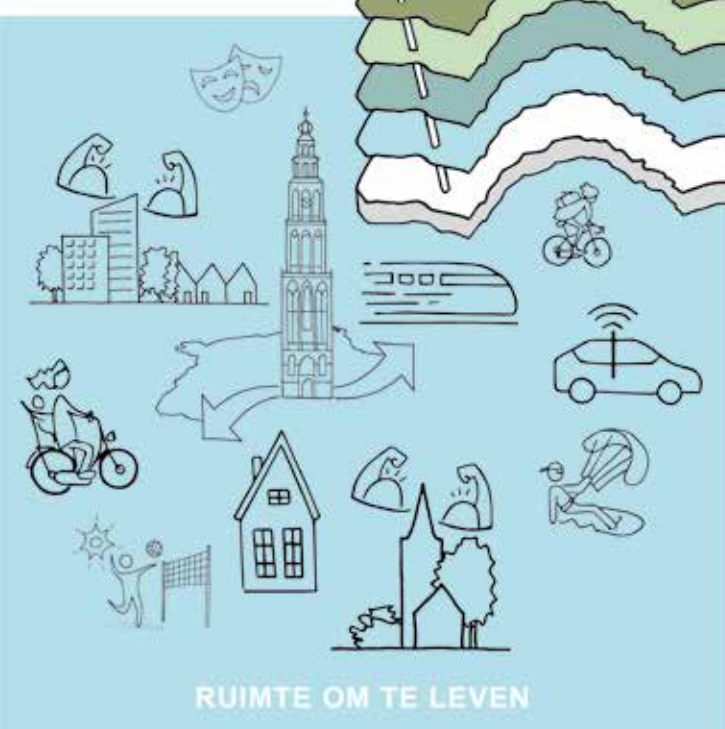
RUIMTE VOOR LANDSCHAP EN NATUUR

BREDE WELVAART

RUIMTE OM TE LEVEN

RUIMTE VOOR WELZIJN EN WELBEVINDEN

Onze vier doelen voor brede welvaart

Ruimte om te leven

Onze provincie bestaat uit een sterke stad Groningen met internationale aantrekkingskracht en bijzondere parels, een reeks van krachtige middelgrote steden en levendige dorpen. We willen dat onze dorpen en steden een fijne, veilige basis zijn om te wonen en te recreëren. Dat ze een plek zijn waar we trots op zijn, niet alleen omdat het er mooi is, maar juist ook goed leven is.

Ruimte voor landschap en natuur

Ons landelijk gebied is één van de dragers van onze identiteit. Zoals het landschap ons al eeuwenlang bindt, voelen we ons blijvend verbonden met onze landelijke omgeving. Wij willen dat we trots kunnen blijven op die kwaliteit en de verscheidenheid van onze landschappen, de Waddenzee en de natuurgebieden. We willen dat we kunnen recreëren en werken in een landelijk gebied met een duurzame, toekomstbestendige landbouwsector en robuuste natuur. We willen een provincie die waterrobuust en klimaatbestendig is ingericht.

Ruimte voor welzijn en welbevinden

Je goed voelen en gelukkig zijn is misschien wel het allerbelangrijkste. De basis daarvoor is de mogelijkheid om mee te kunnen doen en je thuis kunnen voelen. Daar bieden we blijvend alle gelegenheid toe.

“Ruim 1/3 maakt zich zorgen over het gebrek aan woonruimte in de toekomst”

- Jeugd vertegenwoordigd -

“Bescherm ook kwetsbare landschappen”

- werksessie stakeholders en gemeenten -

“Werk en economie zijn van groot belang voor onze provincie”

- Stateninformatiedag -

3.3 Van doelen naar opgaven en keuzes voor 2035

Onze doelen richten zich op de lange termijn (2050). Met deze doelen voor ogen realiseren we ons dat we nu voor een aantal belangrijke ruimtelijke opgaven staan. Deze opgaven vragen ruimtelijke keuzes. Keuzes die ons, met de kennis en wetenschap van nu, dichterbij onze doelen brengen. Omdat we niet ver vooruit kunnen kijken, richten onze keuzes zich op de periode tot 2035.

De keuzes die we maken hangen samen met de vier grote ruimtelijke opgaven waar de provincie de komende jaren voor staat. De invloed van deze opgaven op onze fysieke ruimte en onze milieugebruiksruimte is zelden zo groot geweest. Het gaat om de volgende opgaven:

1. Ontwikkelen van een sterke structuur voor innovatie, kennis en werkgelegenheid;
2. Bouwen aan een aantrekkelijke, gezonde en bereikbare woon- en leefomgeving
3. Toekomstbestendig maken van het landelijk gebied;
4. Stappen zetten naar een CO₂-neutrale provincie.

In het navolgende gaan we dieper in op elke opgave en de daarmee samenhangende ruimtelijke keuzes.

1

**Ontwikkelen van een sterke
structuur voor innovatie, kennis
en werkgelegenheid**

Ontwikkelen van een sterke structuur voor innovatie, kennis en werkgelegenheid

Onze ambitie voor 2050

Wij willen dat een robuuste structuur ontstaat met ruimte voor bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen die in onderlinge samenwerking kunnen komen tot Groninger innovaties.

Onze keuzes richting 2035

Samenwerking

Wij zetten ons in voor een positief klimaat waar ruimte is voor werk, voor kennisontwikkeling en innovatie. Dat vraagt om een goede samenwerking tussen marktpartijen, de overheid en de onderwijs- en kennisinstellingen in onze provincie, van praktijkonderwijs tot Rijksuniversiteit. Wij gaan ons daar actief voor inzetten. Denk aan de campusontwikkeling rond Groningen waar onderwijs en bedrijfsleven samenwerken en kennis delen. Alleen in samenwerking zijn we ook in staat om te komen tot kennisdeling, innovatie en vernieuwing. Goede voorbeelden zijn Hive.mobility, Vakland Hogeland en de projecten en initiatieven rond healthy aging. We zorgen dat goede voorbeelden en pilots ook duurzaam worden ondersteund.

Innovatie

Groningen is jarenlang een energieprovincie geweest. We willen af van de aardgaswinning. Met onze kennis en ondergrondse infrastructuur zijn we bij uitstek een provincie waar ruimte is voor innovaties op het vlak van verduurzaming en groene energie. Op deze twee aspecten richten we ons in het bijzonder. We kiezen voor experimenten en pilots die ons helpen in de verduurzaming van onze manier van leven. Dat kan bijvoorbeeld zijn op het vlak van mobiliteit zoals het gebruik van drones en de ontwikkelingen rond autonoom vervoer. Maar ook op het gebied van eigen energie-opwek en -opslag of woningbouw, biobased bouwen bijvoorbeeld.

We zorgen dat onze digitale bereikbaarheid op orde is. Een optimale digitale bereikbaarheid is een essentiële randvoorwaarde voor samenwerking, voor innovatie en een goede bedrijfsvoering.

Bereikbaarheid

Voor het vervoer van personen en goederen moeten we optimaal ontsloten zijn op de grote vervoersaders via de weg, het water en het spoor. Daarom maken we ons ook sterk voor de Lelylijn en Nedersaksenlijn. Goed verbonden en bereikbaar zijn is, naast de beschikbaarheid van energie, van groot belang om een aantrekkelijke vestigingslocatie te zijn. Onze bedrijvenclusters liggen daarom ook op die plekken waar de bereikbaarheid op orde is.

We bieden ruimte aan grote werkgevers die net als wij creatieve, slimme en groene mobiliteitsoplossingen zoeken. We brengen bedrijven samen die elkaar kunnen helpen met hun logistiek. We stimuleren een verschuiving van wegvervoer naar spoor en water.

Ruimte voor versterking van de economie

Wij maken ons sterk voor een verbreding en versterking van onze economie. Maar we realiseren ons ook dat niet alles kan. Een gezond milieu en een prettige leefomgeving zijn net zo waardevol en belangrijk vanuit het perspectief van brede welvaart.

Daarom kiezen we circulaire economie als uitgangspunt om economische groei, ecologie en sociale cultuur te verbeteren. En dat zonder de mogelijk schadelijke effecten af te wentelen. Ruimtelijk gezien betekent dit dat we kiezen voor clusters van bedrijven die elkaar versterken. Dat stimuleert onderlinge samenwerking en innovatie en biedt kansen voor het werken met kringlopen. Bedrijven delen niet alleen kennis, maar ook reststromen of voorzieningen.

“Het midden- en kleinbedrijf is heel belangrijk; zorg dat dat voldoende ruimte krijgt om te groeien en niet lijdt onder grootschaligheid.”

- Stateninformatiedag -

“Grote bedrijven moeten ook investeren in onze provincie”

- Jeugd Vertegenwoordigd -

“38%: concentreer grote bedrijvigheid op een beperkt aantal locaties.

41%: alleen ruimte voor MKB”

- www.StemvanprovincieGroningen.nl -

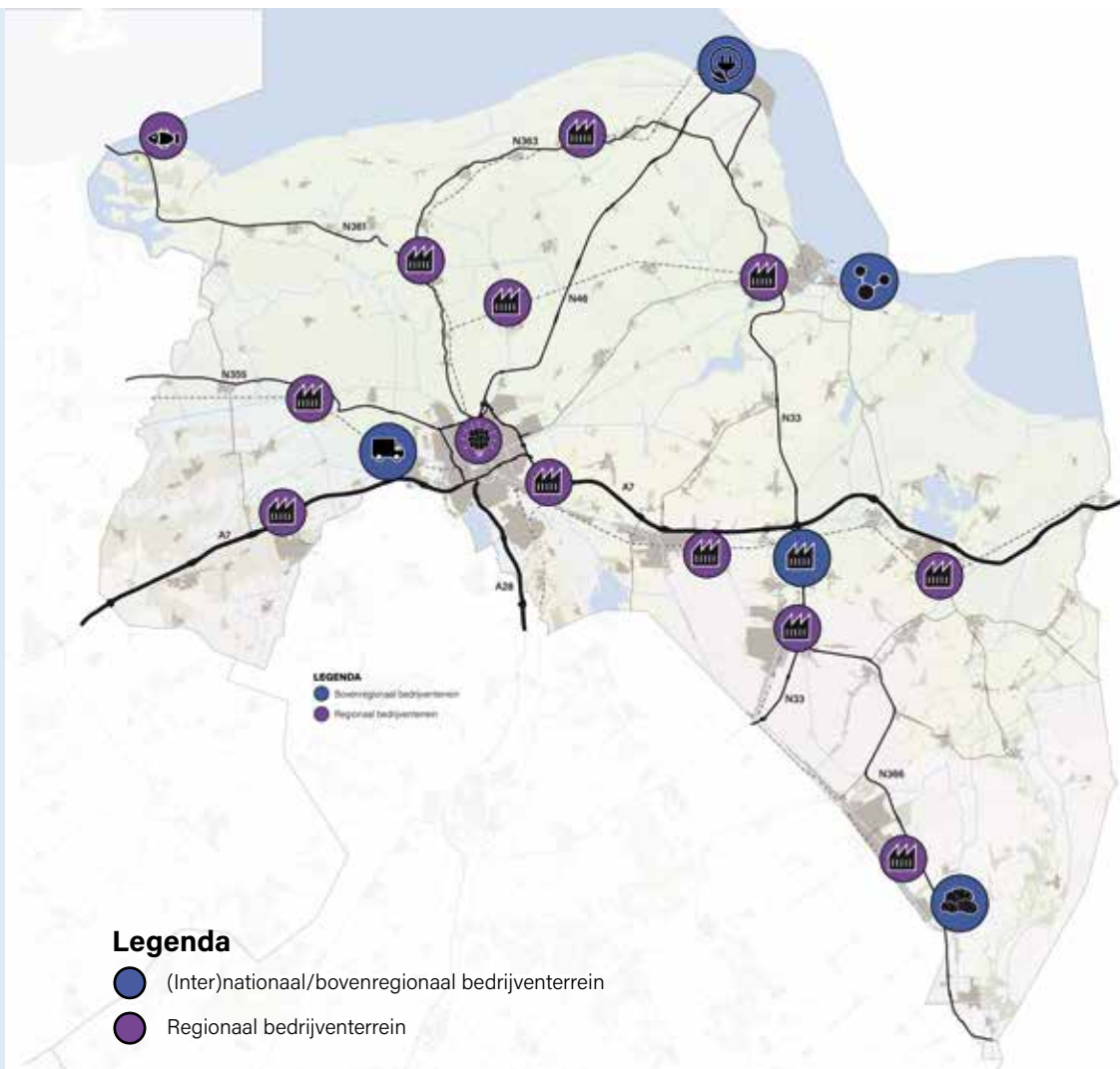
Lokaal gebonden bedrijven

We geven gemeenten de verantwoordelijkheid om voor lokaal gebonden bedrijven de meest passende plek en ruimte te vinden. Ons midden- en kleinbedrijf is misschien wel de belangrijkste motor van onze economie. Passende ontwikkeling moet mogelijk zijn. Daarbij vragen we wel aandacht voor een goede ruimtelijke verankering van deze bedrijven in de dorpen. Zeker als de schaal van bedrijven op gespannen voet komt met de dorpse maat in de omgeving, vraagt dat zorgvuldigheid, draagvlak en een goede landschappelijke inpassing.

Regionale bedrijvigheid

De regionale bedrijventerreinen zijn vaak een verzamelplek voor de bedrijven die de lokale maat en schaal overstijgen. Dat houden we zo. Voor ons is van belang dat deze bedrijventerreinen:

- De huidige milieukwaliteit handhaven en zo mogelijk verbeteren en er geen sprake is van toenemende afwenteling naar andere plekken of toenemende negatieve effecten op de gezondheid van onze inwoners;
- Goed bereikbaar zijn via onze (provinciale) wegenstructuur en bij voorkeur ook goed bereikbaar via het water of spoor;
- Optimaal digitaal bereikbaar zijn;
- Pas worden uitgebreid als eerst is gekeken naar mogelijkheden voor herstructurering en revitalisering;
- Goed ingepaste landschappelijke overgangen hebben naar de omgeving.

Wij leggen de eerste verantwoordelijkheid voor deze bedrijventerreinen bij de gemeenten, maar nemen de regie waar samenwerking en kennis nodig is, bijvoorbeeld bij de herstructurering van bestaande terreinen.

Clustering op bovenregionale bedrijventerreinen

Een deel van onze bedrijvigheid en ook een deel van de bedrijven die ruimte zoeken is van bovenregionale schaal. Het zijn bedrijven die vaak in hun aard en/of omvang milieuruimte vragen en fysieke ruimte nodig hebben. Het zijn ook bedrijven met meer dan gemiddelde transportbewegingen of energiebehoefte.

We kiezen vanwege de locatie-eisen van deze bedrijven voor een verdere clustering van deze bedrijvigheid in de al aangewezen vijf regionale kernzones. Daarna houdt het ook op. In deze vijf gebieden geven we ruimte voor bovenregionale bedrijvigheid die vaak de lokale maat en schaal overstijgt. Elk cluster heeft zijn eigen profiel.

Deze bedrijven zijn niet gebonden aan een gebied, maar zoeken wel aanverwante bedrijvigheid met dezelfde vestigingsvoorwaarden, zoals de beschikbaarheid van duurzame energie en een goede ontsluiting via weg, water of spoor. Wij kiezen voor vijf bovenregionale bedrijvenclusters met een eigen profiel:

1. Eemshaven/Oostpolder: zeehaven, automotive, batterijen, hyperscale datacenters en groene energie;
2. Oosterhorn - Delfzijl: chemie en zeehaven;
3. Westpoort - Groningen: logistiek;
4. Ter Apel - Zuid-Groningen: voedselverwerking;
5. Veendam/Hoogezand (A7/N33): logistiek en maak- en procesindustrie.

Het aanwijzen van een profiel betekent dat we grootschalige, bij het profiel passende bedrijvigheid juist op deze plekken mogelijk willen maken. Dat stelt bedrijven in staat om ook gebruik te maken van elkaars restwarmte, reststoffen of innovatie. Om gegronde redenen kan er ruimte zijn om ook andersoortige bedrijven toe te staan in deze bedrijvenclusters.

De Eemshaven zal een cruciale rol spelen in de transitie naar het produceren, opslaan en verwerken van groene energie. Delfzijl en Oosterhorn manifesteren zich rond chemie.

Rond Ter Apel zit met onder andere Avebe een sterke concentratie van bedrijven in de voedselverwerkende industrie. Westpoort ontwikkelt zich tot bedrijventerrein met veel logistieke bedrijven. In de A7/N33 - regio is er een historische verwevenheid tussen de (maak- en proces)industrie en de landbouw, maar de knoop van weg- water- en spoorwegen is ook aantrekkelijk voor de logistieke sector. De ontwikkelingen in dit gebied vragen nadrukkelijk om een goede ruimtelijke inpassing in de omgeving.

Ontwikkelen met kwaliteit

Daar waar plek is voor grote bedrijven houden we als provincie de regie. Regie op een goed proces en regie op kwaliteit en meervoudig ruimtegebruik. Een zeer zorgvuldig landschapsontwerp, gestoeld op cultuurhistorie, bodem, water en natuurwaarden horen daarbij, vooral op dat wat de omgeving nodig heeft. Juist de ontwikkeling van deze bedrijventerreinen vraagt om vernieuwende gebiedsontwikkeling waarbij onze leidende principes samen komen.

Anders dan in het verleden vaak gebeurde, besteden we daarbij veel aandacht aan de maatschappelijke impact van deze bedrijven en hun bijdrage aan maatschappelijke doelen, bijvoorbeeld op het vlak van innovatie of onderwijs. Zo kan bundeling van bedrijvigheid ook daadwerkelijk meerwaarde opleveren voor de samenleving.

Datacenters

Datacenters nemen een bijzondere plek in binnen de bedrijvigheid. Datacenters kunnen zich alleen vestigen op plekken waar voldoende beschikbaarheid is van energie, van water (koel- en afvalwater) en van milieugebruiksruimte, in het bijzonder geluidsruimte.

Op dit moment is er wettelijk gezien alleen ruimte voor hyperscale datacenters (groter dan 20 ha) binnen de voormalige gemeente Eemshaven. Wij volgen deze inperking. In de planontwikkeling rond de Eemshaven kijken we samen met de gemeente Het Hogeland naar een eventuele plek voor dergelijke hyperscale datacenters in het gebied.

Onze inzet en rol

Wij werken aan onze koers door:

- Het vervolmaken, monitoren en bijstellen van onze regionaal economische visies samen met de gemeenten.
- Bovenregionale bedrijvigheid te clusteren op bedrijventerreinen met passend profiel;
- Ondersteunen van gemeenten bij de revitalisering en herstructurering van hun regionale bedrijventerreinen
- Verder uitbouwen van ons mobiliteitsprogramma gericht op duurzame bereikbaarheid van onze bovenregionale bedrijventerreinen.
- Samen met onze ketenpartners te zoeken naar mogelijkheden voor verbetering van de digitale ontsluiting op plekken waar de digitale bereikbaarheid niet op orde is en de markt niet instapt.

Bedrijvigheid bij Delfzijl

2

**Bouwen aan een aantrekkelijke,
gezonde en bereikbare woon- en
leefomgeving**

2

Bouwen aan een aantrekkelijke, gezonde en bereikbare woon- en leefomgeving

Onze ambitie voor 2050

Wij willen dat onze provincie een aantrekkelijke leefomgeving is, waar geboren Groningers en nieuwe inwoners zich thuis kunnen voelen en gezond kunnen opgroeien en oud kunnen worden. Met onze ambitieuze woningbouwplannen helpen we ook in de nationale woningbouwopgave.

Onze keuzes richting 2035

Wij bouwen aan een gezonde, veilige leefomgeving voor onze inwoners, een plek waar ze zich mee verbonden kunnen voelen. In het aardbevingsgebied is onze inzet daar ook op gericht. We willen dat er voor iedereen een passende, betaalbare woning is: voor een- en meerpersoonshuishoudens, starters en ouderen op de woningmarkt. Dat vraagt om een kwalitatieve verrijking van onze woningvoorraad. We geven ruimte voor nieuwe, innovatieve woonvormen en woningen die in maat en schaal aansluiten bij de behoefte. Vaak is dat kleiner, flexibel en modulair en vaak is dat meer biobased, natuurinclusief en klimaatadaptief.

Ruimte voor woningbouw

We kiezen heel bewust de plekken waar we woningbouw de ruimte geven. Vanuit het oogpunt van klimaatverandering en volksgezondheid is het onverstandig om te bouwen in risicogebieden, zonder daar passende maatregelen voor te nemen. In een laaggelegen gebied, met een hoge grondwaterstand, bouwen we op een manier die aansluit bij de natuurlijke condities van die plek. Net zoals we in het aardbevingsrisicogebied altijd bevingsbestendig bouwen.

Onze lijn is inbreiding voor uitbreiding, hoewel dat niet ten koste mag gaan van waardevolle groene plekken in en rond dorpen en steden.

Kleine dorpen

In de kleine kernen is er ruimte voor beperkte groei en kwalitatieve versterking van het woningaanbod. Hier gaat het niet zozeer om meer woningen, maar om meer passende woningen. Onder andere door sloop en nieuwbouw, herbestemming van bijvoorbeeld vrijkomende winkels en boerderijen en het aanpakken van rotte kiezen kunnen woningen worden toegevoegd in de kleine dorpen.

Stad Groningen

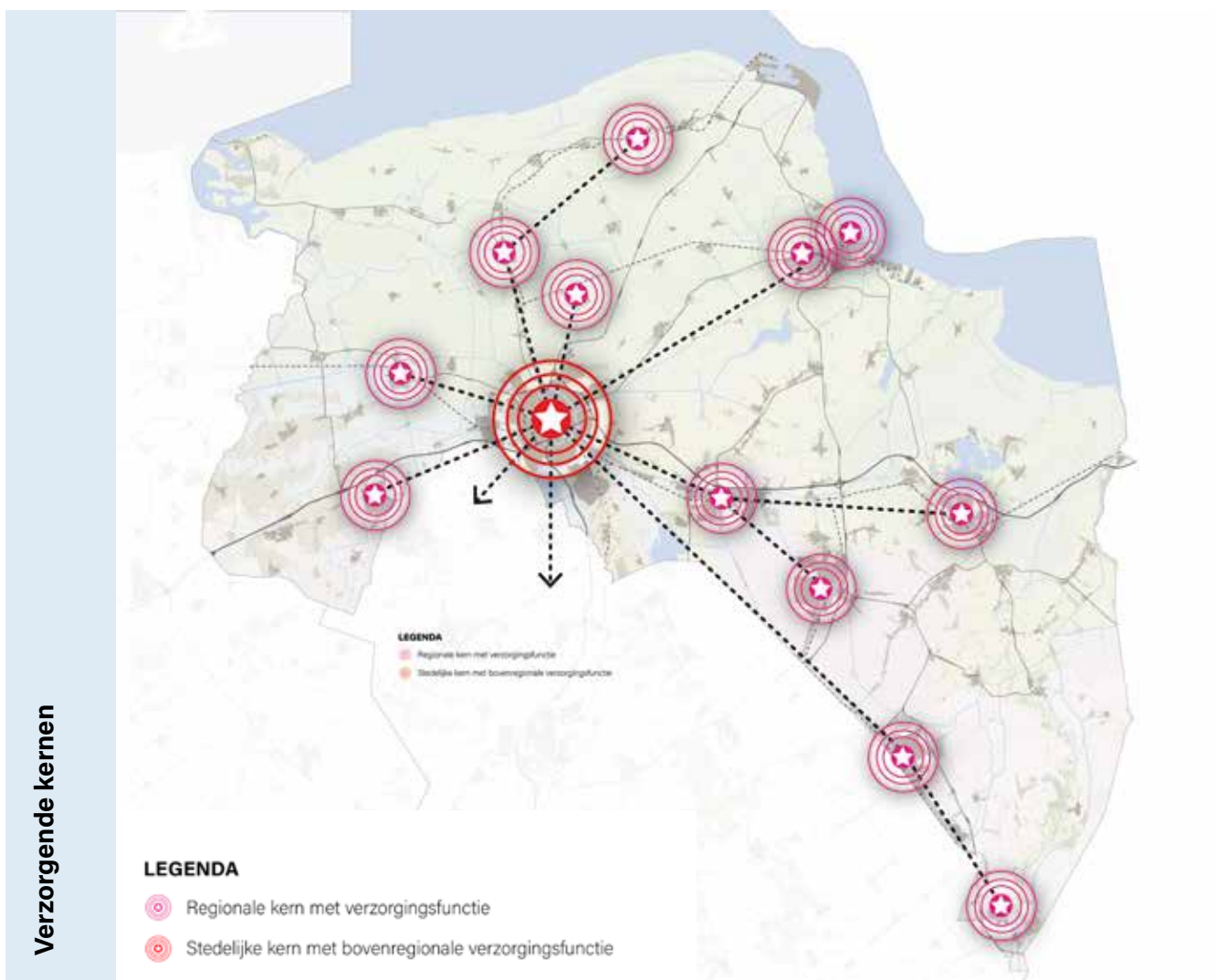
In de stad Groningen kiezen we voor (hoog)stedelijk bouwen, maar ook voor wijkvernieuwing om alle buurten toekomstbestendig te maken. Een belangrijk deel van onze woningbouwopgave krijgt een plek in of bij de stad Groningen. De allure en aantrekkingskracht van de hoofdstad van Noord - Nederland staan als een huis.

Middelgrote kernen

Daarnaast kiezen we voor concentratie van bebouwing op plekken die duurzaam bereikbaar zijn. Het principe dat we ook hanteren in de regio Groningen - Assen. We kiezen voor versterking van middelgrote kernen die goed bereikbaar én een belangrijke regionale verzorgingsfunctie hebben: Leek, Zuidhorn, Winsum, Bedum, Uithuizen, Appingedam en Delfzijl, Winschoten, Hoogezand, Veendam, Stadskanaal en Ter Apel. Hun verzorgende rol in de regio is niet te onderschatten en willen we blijvend ondersteunen.

Een deel van deze middelgrote kernen, die zo belangrijk zijn voor onze provincie, heeft een nieuwe impuls nodig. Daar gaan we als provincie actief aan de slag met een programma rond leefkwaliteit en toekomstbestendigheid. We zetten ontwerpkracht en -kwaliteit in om deze kernen te voorzien van nieuw elan en hernieuwde trots. Ontwikkelingen op het gebied van wonen, werken en bereikbaarheid zijn kansen voor een nieuwe uitstraling en nieuwe kwaliteiten van deze kernen.

Lelylijn en Nedersaksenlijn

In de bouwstenen voor een Deltaplan voor het Noorden is afgesproken dat met de aanleg van de Lelylijn in Groningen ruimte wordt gezocht voor 50.000 extra woningen als onderdeel van de nationale woningbouwopgave. Deze woningen zijn daarmee 1 op 1 gekoppeld aan de Lelylijn en Nedersaksenlijn: geen spoorlijn, dan ook geen extra woningen.

De woningen zijn bedoeld voor mensen uit andere delen van Nederland. De aantrekkelijkheid van de provincie Groningen als woonplek hangt samen met de goede bereikbaarheid via de Lelylijn. De extra woningbouwopgave plaatsen we daarom alleen op plekken die goed, snel en duurzaam (via het spoor) verbonden zijn met de Randstad en Duitsland. In onze versnellingsagenda hebben we dat al vastgelegd.

“Zorg voor meer massa bij de grote kernen.”

- Stateninformatie dag -

“Kies voor locaties voor extra woningbouw als gevolg van de Lelylijn ook voor plekken die zijn gekoppeld aan die Lelylijn”

- werksessie stakeholders en gemeenten -

“30%: Beperk het uitbreiden buiten de bebouwde kom tot grote kernen die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer”

- www.StemvanprovincieGroningen.nl -

Historie

We zorgen dat we onze historie kunnen blijven beleven. De historie vormt de inspiratie voor de voortdurende veranderingen in onze omgeving. Zeker in het aardbevingsgebied ligt daar onze inzet: zorgen voor het behoud en de ontwikkeling van onze Groninger identiteit, landschappelijk en sociaal, in de dorpen die midden in een grote versterkings- en vernieuwingsopgave zitten.

Ditzelfde geldt ook voor de karakteristieke bebouwing in het landelijk gebied. We behouden deze karakteristieke panden zoveel mogelijk, want met alle veranderingen in het landelijk gebied groeit het aantal vrijkomende gebouwen. Wij geven alle ruimte voor nieuwe, passende functies voor karakteristieke panden. Passende functies zijn voor ons functies die goed naast elkaar kunnen bestaan in het landelijk gebied, zoals plattelandswonen of zorgwonen, en bijdragen aan de leefbaarheid van dat landelijk gebied op de langere termijn.

Leefomgeving

Wij kiezen voor het in brede zin ontwikkelen van aantrekkelijke, toekomstbestendige woon- en leefomgevingen bij of in onze dorpen en steden. Dat maakt dat bijvoorbeeld woningbouw nooit meer het enige doel kan zijn. Dat moet een motor zijn voor de brede versterking van onze omgeving, zoals we dat ook doen in het kader van de versterkingsopgave in het aardbevingsgebied.

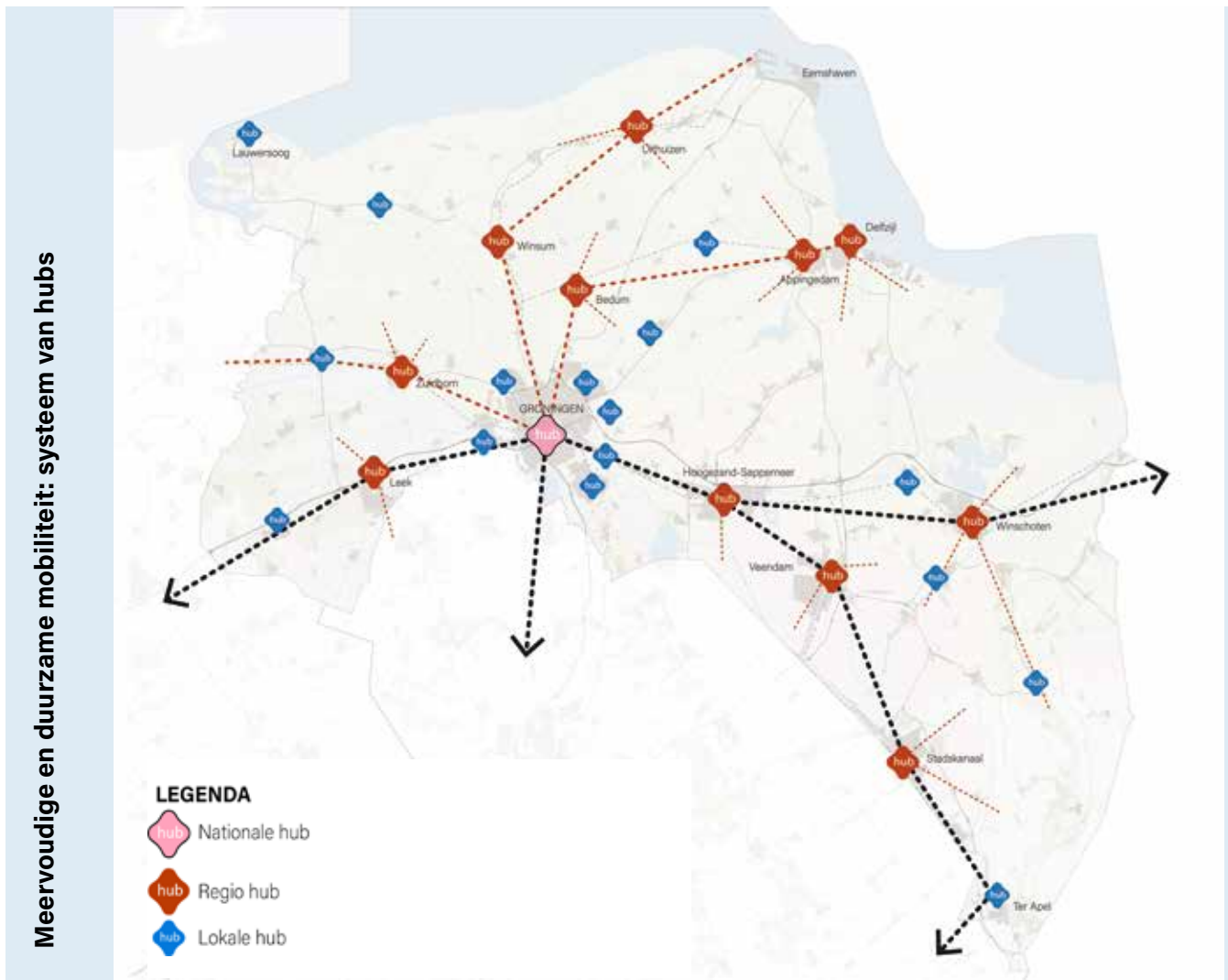
Door steden en dorpen te verbinden met het buitengebied maken we het aantrekkelijk om de omgeving te verkennen. Zeker in de grote kernen is het niet vanzelfsprekend dat het groen binnen bereik is. Het toevoegen van groen stimuleert bewegen en is van belang voor een gezonde leefomgeving. Omgekeerd helpen deze groene of waterrijke verbindingen om ook natuurgebieden aan elkaar te koppelen en de biodiversiteit te vergroten.

Een voorbeeld van een dergelijke verbinding is een te ontwikkelen groene verbinding via het Reitdiep, die de Grote Markt met het Lauwersmeer en het Wad verbindt. Door een dergelijke grote gebiedsontwikkeling gaat de kwaliteit van de leefomgeving met sprongen vooruit en gaan recreatie, natuur en gezondheid hand in hand.

Verbindingen

Wij bieden een ruime keuze aan robuuste en vlotte verbindingen binnen de provincie en snelle treinverbindingen op de lange afstand. Dit doen we met een integraal netwerk van publieke mobiliteit, voorzieningen voor lopen en fietsen en autoverbindingen. Hubs zijn de schakel tussen de verschillende soorten transport. Hier worden doorfietsroutes verbonden met het OV-netwerk.

Provinciebreed werken we verder aan dit integrale netwerk, waardoor de hele regio (en verder) optimaal bereikbaar is. Naast onze huidige verbindingen met de Ranstad en de Wunderline, spelen de Lelylijn en Nedersaksenlijn in dit netwerk in de toekomst een belangrijke rol.

Onze inzet en rol

Wij werken aan onze koers door:

- Het opzetten van een programma voor de middelgrote kernen die een kwaliteitsimpuls vragen en waar vanuit een integrale blik op een toekomstbestendige manier en met ontwerp kwaliteit wordt gewerkt aan de versterking van de verzorgende functie van deze kernen, onder andere door de toevoeging van extra woningen.
- Verder uitbouwen van ons mobiliteitsprogramma gericht op duurzame bereikbaarheid van onze dorpen en steden in de provincie.
- Het inzetten van ontwerp kwaliteit voor een fraaie leefomgeving en ontwikkelingen met Groninger identiteit.
- Het stimuleren en uitdragen van goede voorbeelden van toekomstbestendig bouwen. Bijvoorbeeld biobased, natuurinclusief bouwen, bouwen op water of oplossingen die flexibel, modulair en demontabel zijn.

Station Winsum

3

Toekomstbestendig maken van het landelijk gebied

3

Toekomstbestendig maken van het landelijk gebied

Onze ambitie voor 2050

Ons landelijk gebied is één van de dragers van onze identiteit. Wij voelen ons blijvend verbonden met onze landelijke omgeving en de grote rijkdom aan erfgoed in het landelijk gebied. Wij willen een landelijk gebied:

- waar de diversiteit van onze landschappen herkenbaar is;
- met een stevig netwerk van verbonden natuurgebieden;
- dat veerkrachtig is en ingericht op het klimaat van de toekomst, met in ieder geval een robuust watersysteem dat zowel droogte als wateroverlast kan opvangen;
- waar de landbouw in de best passende vorm lang en duurzaam vooruit kan.

Onze koers voor 2035

Het landschap is de trots van de Groningers. We voelen ons ermee verbonden, het is onze basis waar we aan en op gebouwd hebben. Voor ons is het landschap voor elke ontwikkeling het vertrekpunt.

Verscheidenheid

Wij vinden het onze taak om de landschappelijke verschillen die er zijn te bewaken. We onderscheiden zeven landschappen in onze Kwaliteitsgids. Het herkenbaar houden van de verschillen tussen deze landschappen zien wij als een provinciaal belang. Net als het bewaren van de landschappelijke structuren die door deze landschappen lopen en in sommige gevallen ook buiten de provinciegrenzen verder gaan. Denk aan dijken en wegbeplantingen in het Groningse wierdenlandschap en het Friese terpenlandschap of het stelsel van vaarten en wijken in de Groningse en Drentse Veenkoloniën.

Landelijk gebied

Het rijk heeft recent haar doelen gepresenteerd rond stikstofreductie en verbetering van de bodem- en waterkwaliteit. Deze doelen zijn ingrijpend voor de bestaande landbouwstructuur. De provincie is aan zet om samen met partners te verkennen hoe de gewenste doelen vanuit het rijk op een bij de provincie passende manier bereikt kunnen worden.

Wij gaan in gesprek met de omgeving. We verkennen in gezamenlijkheid hoe we toe kunnen groeien naar een toekomstbestendig, gezond en duurzaam ingericht landelijk gebied met een langjarig perspectief voor de aanwezige bedrijvigheid. In onze verkenning zullen we ook een perspectief uitwerken voor de toekomst van de intensieve veehouderij in Groningen.

Daarbij werken we vanuit gedeelde waarden en maken we een brede belangenafweging. Landbouw is voor ons één van deze waarden. Wij zien goede landbouwgronden, die van wezenlijk belang zijn voor de voedselproductie van ons land en daarbuiten, als belangrijke waarde van ons gebied. Deze waarde

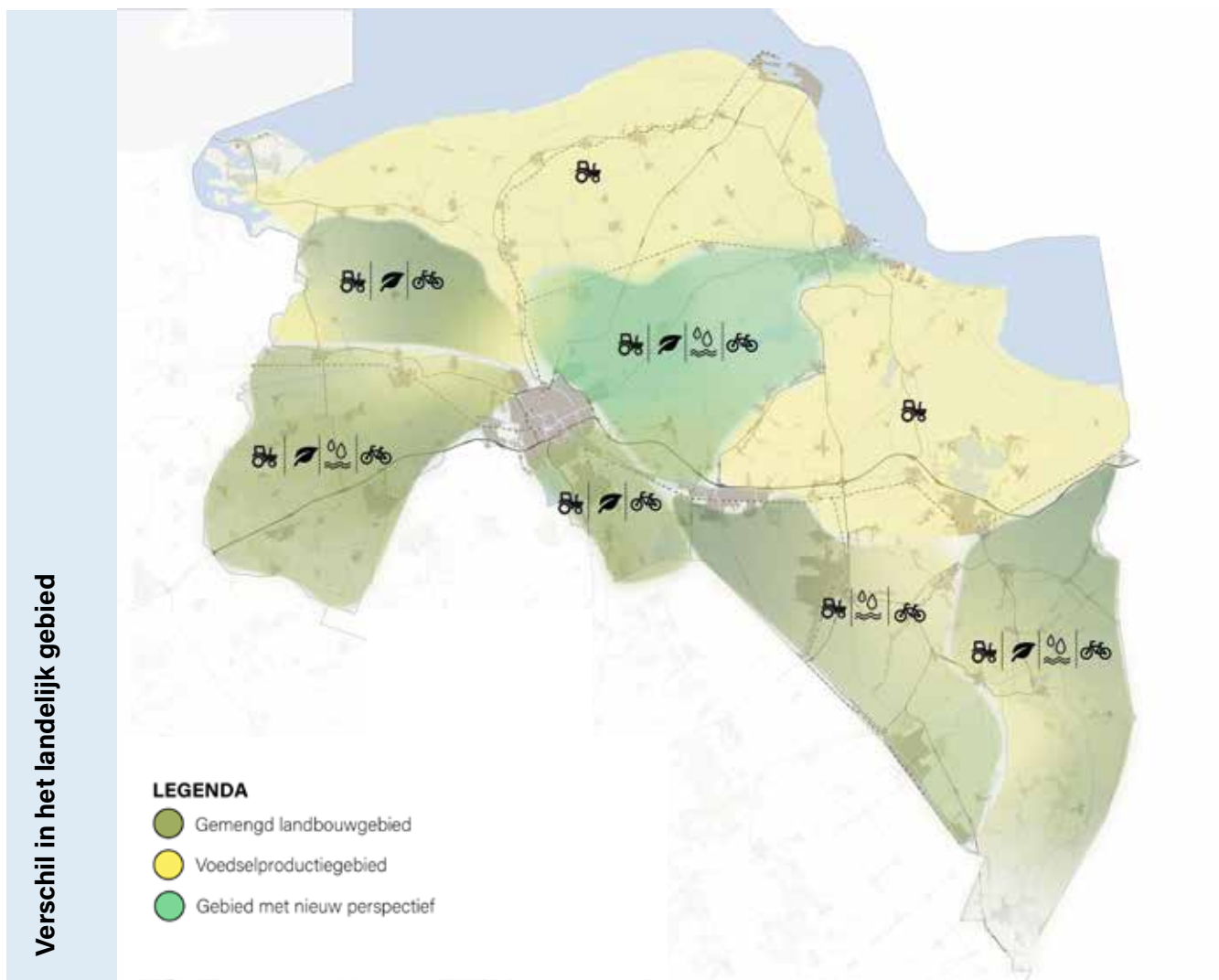
nemen we daarom ook als zodanig mee in onze belangenafweging. Goede landbouwgronden willen we beschikbaar houden voor de landbouw.

Daarnaast wordt voor ons het bodem- en watersysteem ordenend voor de inrichting en het gebruik van ons landelijk gebied. Bovendien zetten we in op een goede bodemopbouw en een goede waterkwaliteit, vooral door het verminderen van de uitspoeling van meststoffen en nutriënten.

We lopen niet vooruit op het eindresultaat van het gebiedsproces, maar we zien nu al wel dat er gebiedsgericht verschillen zijn in het landelijk gebied.

Gebieden met nieuw perspectief

We verwachten dat we in de laaggelegen veengebieden, die zich vooral ten oosten van de stad Groningen uitstrekken, toe moeten naar een andere inrichting en een deels ander gebruik van het gebied. Dat is het gevolg van de voortgaande bodemdaling en veenoxidatie. Deze gebieden vragen een nieuw perspectief. Groei naar meervoudige functies met bijvoorbeeld andere teelten (zoals gewassen voor de bouw), water, recreatie, natuur, wonen en energie biedt de kans om deze gebieden nieuwe uitstraling en betekenis te geven.

Verskil in het landelijk gebied

Voedselproductiegebieden

Op het Hogeland en in de Dollardpolders liggen onze belangrijkste voedselproductiegebieden. Juist hier is de grond van nature zo voedselrijk, dat het bij uitstek geschikt is voor de teelt en productie van voedsel voor mensen. Wij willen dat we deze gronden daar optimaal voor blijven benutten. Dat betekent ook dat we er geen grootschalige, monofunctionele zonneparken toestaan.

Ook in deze gebieden werken we uiteraard toe naar een toekomstbestendige inrichting met meer kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw. Door het gebied aan te passen aan wat het klimaat vraagt, door de verzilting te onderzoeken en best passende oplossingen te vinden (dat kan ook tegengaan van verzilting zijn), door ruimte te zoeken voor meer biodiversiteit (bijvoorbeeld in de akkerranden) en door het afbouwen van bestrijdingsmiddelen.

Gemengde gebieden

Het Westerkwartier, Gorecht en rond de beekdalen in Westerwolde zijn en blijven gebieden met een mix aan functies in het landelijk gebied. De combinatie van recreatie, (extensieve) landbouw, water en natuur wordt verder doorgezet.

De veenkoloniën ontwikkelen zich naar alle waarschijnlijkheid tot een meer gemengd gebied, waar de landbouwfunctie een belangrijke rol blijft houden, onder andere vanwege de waarde van het gebied voor de teelt van fabrieksaardappelen en suikerbieten. Hier gaan we aan de slag met het verbeteren van de bodemstructuur, zodat het gebied beter benut kan worden als landbouwgebied. Bovendien helpt een goede bodemstructuur bij het tegengaan van de uitspoeling van voedings- en meststoffen en bij het vasthouden van water. Dat draagt in belangrijke mate bij aan de doelstellingen vanuit de Kaderrichtlijn Water.

We kiezen ervoor om een steviger structuur van groene en blauwe verbindingen te ontwikkelen in de veenkoloniën. Dat helpt om in tijden van droogte stofstormen tegen te gaan en vergroot ook de recreatieve aantrekkelijkheid van het gebied.

“Heb aandacht voor de goede landbouwgronden.”

- Stateninformatiedag -

“50,8%: we kijken naar de kwaliteit van bodem en water per locatie en bepalen dan of natuur of landbouw het beste past”

- Jeugd Vertegenwoordigd -

“69,1%: er mag beslist geen natuurvermindering plaats vinden in het landelijk gebied”

- Jeugd Vertegenwoordigd -

Natuur

Onze bestaande natuurgebieden koesteren we en beschermen we. We zien in algemene zin dat er soms spanning ontstaat tussen de natuurwaarden en de recreatieve druk in die gebieden. Wij vinden dat natuur beleefd moet kunnen worden met respect voor de aanwezige natuurwaarden.

We willen dat de veranderingen in het landelijk gebied ook leiden tot meer natuurwaarden in Groningen. Daar werken we al aan door te investeren in overgangsgebieden rond natuurgebieden, ook vaak landschapsgronden genoemd. Dit zijn gebieden waar (extensieve) landbouw en natuur hand in hand gaan. Ook met onze bossenstrategie Bos en Hout geven we al vorm aan het ontwikkelen van nieuwe natuurwaarden. Dat zetten we door en nemen we mee in de gebiedsgerichte aanpak van het landelijk gebied.

We benutten de doorontwikkeling en transformatie van het landelijk gebied zo, dat we ook de bestaande natuurgebieden versterken en waar nodig verbinden. Zo ontstaat er een sterk natuurnetwerk en meer biodiversiteit in de hele provincie.

Kust en wad

We werken aan een klimaatadaptieve kustzone. Dat doen we in een gebied met aan de zeezijde grote natuurwaarden die worden beschermd binnen het Natura2000-gebied en het UNESCO-werelderfgoed. Aan de landzijde is de hoogwaardige voedsel- en pootgoedteelt van internationale betekenis. We koesteren de locaties waar de Wadden beleefbaar zijn en maken die volop aantrekkelijk, zoals met het Marconiproject in Delfzijl.

We kiezen voor een integrale aanpak, waarbij naast kustveiligheid ook natuurwaarden en een bereikbare en leefbare kust centraal staat. Daarbij beschouwen we de kust als een binnen- en buitendijkse zone, waarbinnen we zoeken naar de meest optimale oplossingen.

We kiezen voor maatwerk per gebied. In de Eems-Dollardregio is dit al uitgewerkt met de omgeving.

We koppelen de kustversterking langs de Dollard aan de kwelders.

Op plekken met een enkele dijk en laag gelegen achterland kiezen we voor versterking binnendijks.

Bovendien willen we de laag gelegen veenoxidatiegebieden langs de kustzone die nu (over het algemeen) als akkerbouwgebieden in gebruik zijn ophogen met sediment op de dunne kleilaag. Als we niets doen verdwijnen deze gronden binnen 10 tot 15 jaar.

Onze inzet en rol

Wij werken aan onze koers door:

- Een gebiedsgerichte aanpak in het landelijk gebied naar aanleiding van de opdracht van het Rijk. Samen met onze partners zoeken we naar mogelijkheden voor een meer toekomstbestendige inrichting, waarbij het bodem- en watersysteem ordenend is;
- Experimenten te stimuleren om innovatie in gewasteelt mogelijk te maken;
- Natuurwaarden met elkaar te verbinden, zodat er een sterk natuurnetwerk ontstaat.
- Samen met partners te werken aan de ontwikkeling van een robuuste, klimaatadaptieve kustzone met meerwaarde.

4

Stappen zetten naar een CO₂-neutrale provincie

4

Stappen zetten naar een CO₂-neutrale provincie

Onze ambitie voor 2050

Wij willen voldoen aan hetgeen we in het Klimaatakkoord hebben afgesproken: 95% CO₂-vermindering in 2050. Alles wijst erop dat binnenkort de klimaatdoelen worden aangescherpt door het rijk. Dan zullen we de aangescherpte doelstellingen overnemen.

Onze keuzes voor 2035

Nederland heeft het Klimaatverdrag van Parijs ondertekend. We hebben een Nederlands Klimaat-akkoord. Als provincie onderschrijven we de doelstelling om tot 95% vermindering van de CO₂-uitstoot te komen in 2050. Tegelijkertijd willen wij als koploper in Nederland de nationale doelstelling van 55% CO₂-reductie in 2030 halen. We voldoen in de RES 1.0 ruimschoots aan de verwachtingen en dragen meer dan evenredig bij. We zijn volop bezig in processen rond de gevolgen van de aardgaswinning. Het versterken is nog niet op orde, het gaat te langzaam. We willen de aardgaswinning zo snel mogelijk stoppen en overstappen op vormen van duurzame energie.

De komende jaren gaan we hiervoor verdere stappen zetten. Zo voeren we de afspraken die we hebben gemaakt in het kader van de RES 1.0 uit. Ondertussen anticiperen we op de doelstellingen en opgaven die ons helpen om ons doel voor 2050 te realiseren. Dat is randvoorwaardelijk voor al ons toekomstig ruimtelijk beleid. Wat de opgave precies zal inhouden, werken we uit in een lange termijn energievisie. Dat doen we op basis van wat nu technisch haalbaar is. Deze energievisie geeft niet alleen ons beleid richting, het biedt ook belanghebbenden een duidelijk houvast om hun toekomstige ontwikkelingen op af te stemmen. Vooruitlopend op deze energievisie kiezen we voor een aantal leidende principes voor nieuwe ontwikkelingen en doen we wat we nu zonder twijfel kunnen doen: de zogenaamde 'no, regret'-stappen.

"Ga sturen op de energiegebruiksruimte"

- werksessie stakeholders en gemeenten -

"De energietransitie begint bij besparen en het bewust worden van het consumptiegedrag. Alles wat niet gebruikt wordt, hoeft ook niet opgewekt te worden"

- StemvanprovincieGroningen.nl -

"Met alleen wind en zonne-energie komen we er niet. Er is meer nodig: een energiemix. We hebben niet de luxe om te kiezen."

Maar ons landschap is ons ook veel waard. Dus kies zorgvuldig."

- Stateninformatiedag -

Leidende principes

De energietransitie is volop in ontwikkeling. Omdat we moeilijk kunnen inschatten welke innovaties we in de toekomst in kunnen zetten, definiëren we, met de wetenschap van nu, een aantal leidende principes voor ontwikkelingen. Deze principes helpen ons in voorkomende gevallen om plannen en ideeën verder te brengen en bij te laten dragen aan ons doel van CO₂-vermindering.

- Waar dat kan stimuleren we zon op dak;
- We zetten in op een efficiënt gebruik van energie en energienetwerk, waarbij de transportcapaciteit ordenend principe is en zodat zoveel mogelijk partijen toegang hebben tot (duurzame) energie;
- We zoeken opwek en gebruik van energie zoveel mogelijk bij elkaar om transport te beperken;
- We streven naar proportionaliteit; schaal zoveel mogelijk bij schaal;
- Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen maken we een bewuste afweging hoe we omgaan met de benodigde ruimte voor energie, waarbij multifunctioneel ruimtegebruik ons uitgangspunt is;
- Opwekking van hernieuwbare energie doen we met de samenleving. We willen dat Groningers kunnen profiteren van de opbrengsten van energieprojecten in hun leefomgeving. Procesparticipatie is noodzaak. We streven naar 50% lokaal eigendom. Als dat niet haalbaar is kan afdracht in een gebiedsfonds uitkomst bieden.

Voorkomen van uitstoot

We gaan waar dat kan actief de CO₂-uitstoot tegen. We pakken vanuit een breed gebiedsproces de laagveengebieden aan die door oxidatie van het veen veel CO₂ uitstoten. We ondersteunen innovaties en nieuwe technieken op het vlak van duurzaam verwarmen, op het vlak van vervoeren en produceren van energie en het koppelen ervan, zodat reststromen optimaal worden benut. Waar dat kan zetten we in op besparing van energie. Door meer op energiegebruiksruimte te sturen willen we bedrijven stimuleren ook zelf met energiebesparing aan de slag te gaan.

Zonne- en windenergie in de Eemshaven

Beschikbaarheid van duurzame energie

We hebben in onze provincie een heel goed ontwikkelde energie-infrastructuur, zeker in vergelijking met de rest van Nederland. Toch knelt ook in Groningen het netwerk. Op korte termijn is het in heel Nederland niet meer vanzelfsprekend om een aansluiting op het hoogspanningsnet te krijgen. De verwachting is dat we de komende tien tot vijftien jaar te maken krijgen met transportschaarste. Daarmee wordt duidelijk dat in de nabije toekomst de beschikbaarheid van duurzame energie een heel belangrijke vestigingsvoorwaarde voor bedrijven zal zijn. In bredere zin betekent het zelfs dat er beperkt plaats is voor nieuwe ontwikkelingen die een elektriciteitsaansluiting vragen. Energiegebruiksruimte wordt daarmee een afwegingsfactor voor het toestaan van nieuwe ontwikkelingen binnen de provincie.

Om bedrijvigheid en andere energiegerelateerde ontwikkelingen een plek te kunnen geven:

- Zorgen we dat de energie-infrastructuur in Groningen toekomstbestendig wordt gemaakt. Naast het optimaal benutten van de bestaande infrastructuur, zullen nieuwe uitbreidingen naar verwachting onontkoombaar zijn.
- Sturen we op de energiegebruiksruimte, zodat een ieder zijn deel kan nemen en kan leveren aan het net.
- Dagen we bedrijven uit om hun eigen energieverbruik te verminderen, te verduurzamen en samen te werken in het benutten van elkaars energie (koppelen).
- Ondersteunen we innovaties rond de opslag van energie.
- Maken we efficiënt gebruik van ons energienetwerk. Dat betekent dat we bij de locatiekeuze van nieuwe, grote energie-afnemers en -producenten de beschikbaarheid van het energienetwerk een belangrijke randvoorwaarde is.
- Kunnen we er ook voor kiezen om bepaalde bedrijven of ontwikkelingen niet te faciliteren.

We merken daarbij op dat ontwikkelingen twee kanten opgaan: ruimte voor nieuwe functies vraagt ruimte voor duurzame energie en de beschikbaarheid van duurzame energie stimuleert de vraag van andere functies. Daarmee wordt de vraag naar onze schaarse ruimte alleen maar groter. Energie-infrastructuur wordt een ordenend principe voor andere ontwikkelingen.

Nieuwbouw

Landelijke wetgeving regelt dat alle nieuwe gebouwen (woningen en bedrijven) bijna energieneutraal (BENG) worden gebouwd. Wij willen dat alle daken van nieuwe bedrijfsgebouwen en waar mogelijk ook woningen worden voorzien van zonnepanelen. De mogelijkheden die de Omgevingswet biedt om daar ook regels aan te verbinden benutten we.

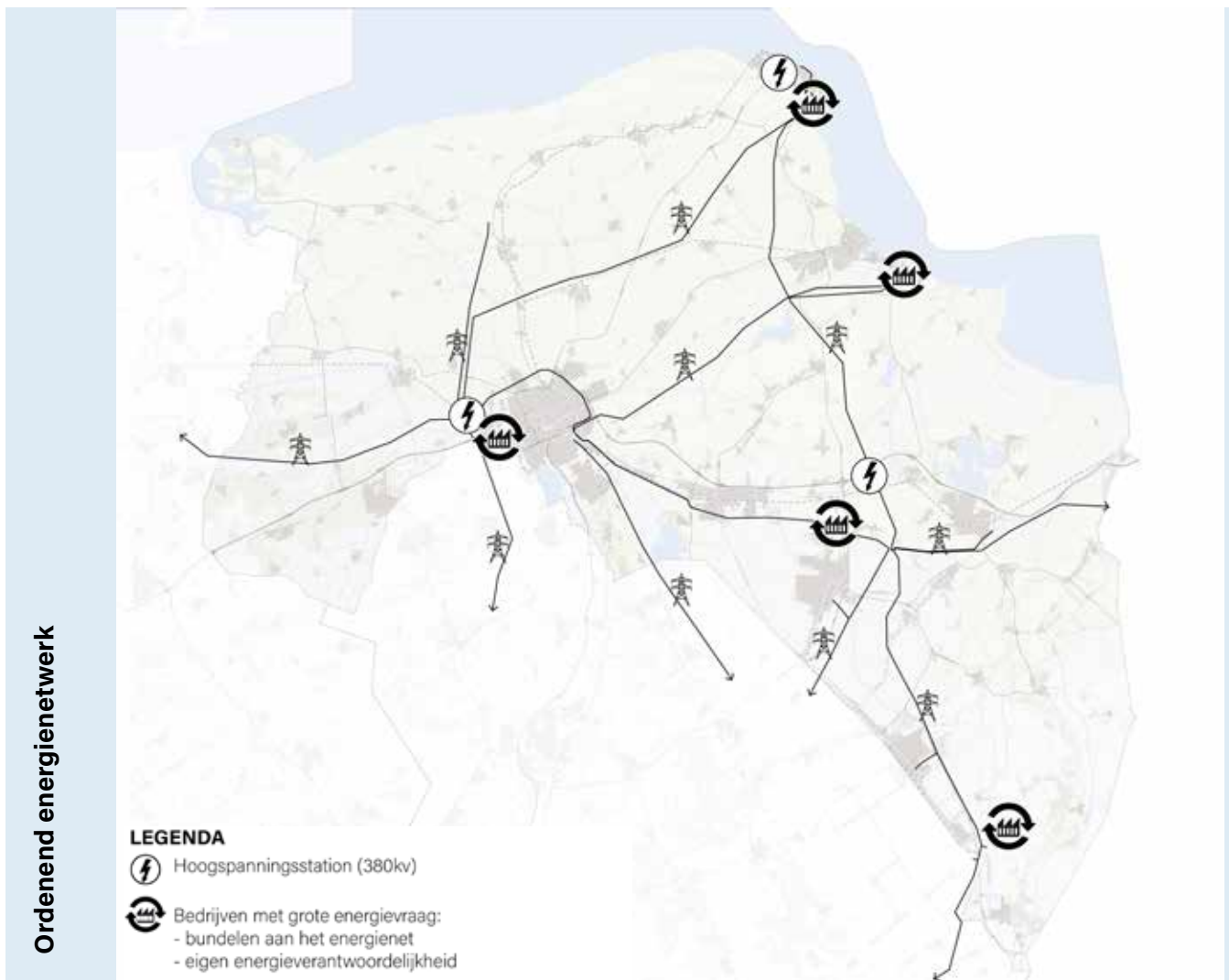
Bovendien gaan we projecten die in het kader van de versterking of in algemene zin vanuit de stads- en dorpsvernieuwing worden opgepakt ondersteunen met kennis over verduurzaming in de breedste zin: energiebewust, klimaatbewust, natuurbewust. We gaan met gemeenten in gesprek over de exacte vorm en wie welke rol neemt bij de uitvoering.

Waterstof

We hebben de eerste stappen gezet voor een omschakeling naar groene waterstof. We zien daarvoor veel kansen. Groene waterstof kan een goed alternatief zijn voor aardgas als drager van energie en als grondstof in de chemische industrie. De Eemshaven en omgeving zien we als de beste plek voor de ontwikkeling en groei van het waterstofecosysteem. Hier is ruimte voor experimenten en kennisontwikkeling en ook voor de productie en toepassing van waterstof.

De benodigde infrastructuur, de bouwwerken en de opwek van duurzame energie voor de productie van waterstof zijn nu alleen nog op hoofdlijnen bekend. De komende jaren gebruiken we om daar verder op te anticiperen. We onderzoeken nu al een aantal ruimtelijke reserveringen om plek te bieden aan alle energie-infrastructuur die nodig is voor de productie en het transport van waterstof.

Kernenergie

De vestiging van een kerncentrale in Groningen past niet in ons beeld van energieopwekking binnen deze provincie. Als regio ligt onze inzet bij duurzame alternatieven zoals groene waterstof.

Bestaande opwek van duurzame energie: zon en wind

Op dit moment zijn zonne-energie en windenergie de meest beproefde en best renderende technieken voor de opwek van duurzame energie. Deze technieken hebben we ook hard nodig om onze klimaatdoelstellingen voor 2050 te halen. Tegelijkertijd merken we dat veranderingen in het landschap door zonne- en windparken niet altijd op draagvlak kunnen rekenen van onze inwoners. Bijkomend effect is dat de beschikbaarheid van wind- en zonne-energie soms leidt tot een ongeplande industrialisering van ons landschap.

Dit vraagt van ons als provincie dat we kritisch kijken naar de manier waarop we ruimte geven aan deze parken en toch ook voortgang boeken in de verduurzaming van ons energiesysteem en het halen van onze doelen.

We werken in de komende periode ons beleid voor onder andere zonne- en windparken uit in een lange termijnvisie op het energiesysteem in zijn geheel samen met het rijk, de Groninger gemeenten en onze stakeholders.

Zon

Voor zonneparken maken we onderscheid in grote, de lokale maat overstijgende zonneparken en kleine zonneparken. Dit onderscheid is kwalitatief, zodat er ruimte is voor maatwerk.

Kleine zonneparken aansluitend aan de kernen, zoveel mogelijk in lokaal eigendom, blijven we mogelijk maken volgens het principe 'ja-mits'. Vaak zijn dit lokale initiatieven met een grote mate van draagvlak.

Voor (grotere) zonneparken in het buitengebied geldt een 'nee-tenzij' regime. We willen sturen op passende locaties voor opwek van zonne-energie. Dat zijn locaties die kansen bieden voor meervoudig ruimtegebruik, waar efficiënt gebruikt kan worden gemaakt van de beschikbare netcapaciteit en die goed in het landschap passen. Door zonneparken in het buitengebied onder striktere voorwaarden toe te staan voorkomen we dat er op de 'verkeerde' plekken clusters van industrialisatie ontstaan.

Wind

De kleine windturbines van maximaal 15 meter hoog die we op veel boerenerven zien horen inmiddels bij het Groningse landschap. Veel gemeenten bieden ruimte aan deze windturbines onder goed afgewogen ruimtelijke randvoorwaarden. Dat moet vooral zo blijven.

Voor grote windturbines kiezen we, net als bij zon, voor 'nee, tenzij'. Onze voorkeur gaat uit naar het opwekken van windenergie op zee. Op land staan we alleen windturbines toe binnen de bestaande concentratiegebieden.

Onze inzet en rol

Wij werken aan onze koers door:

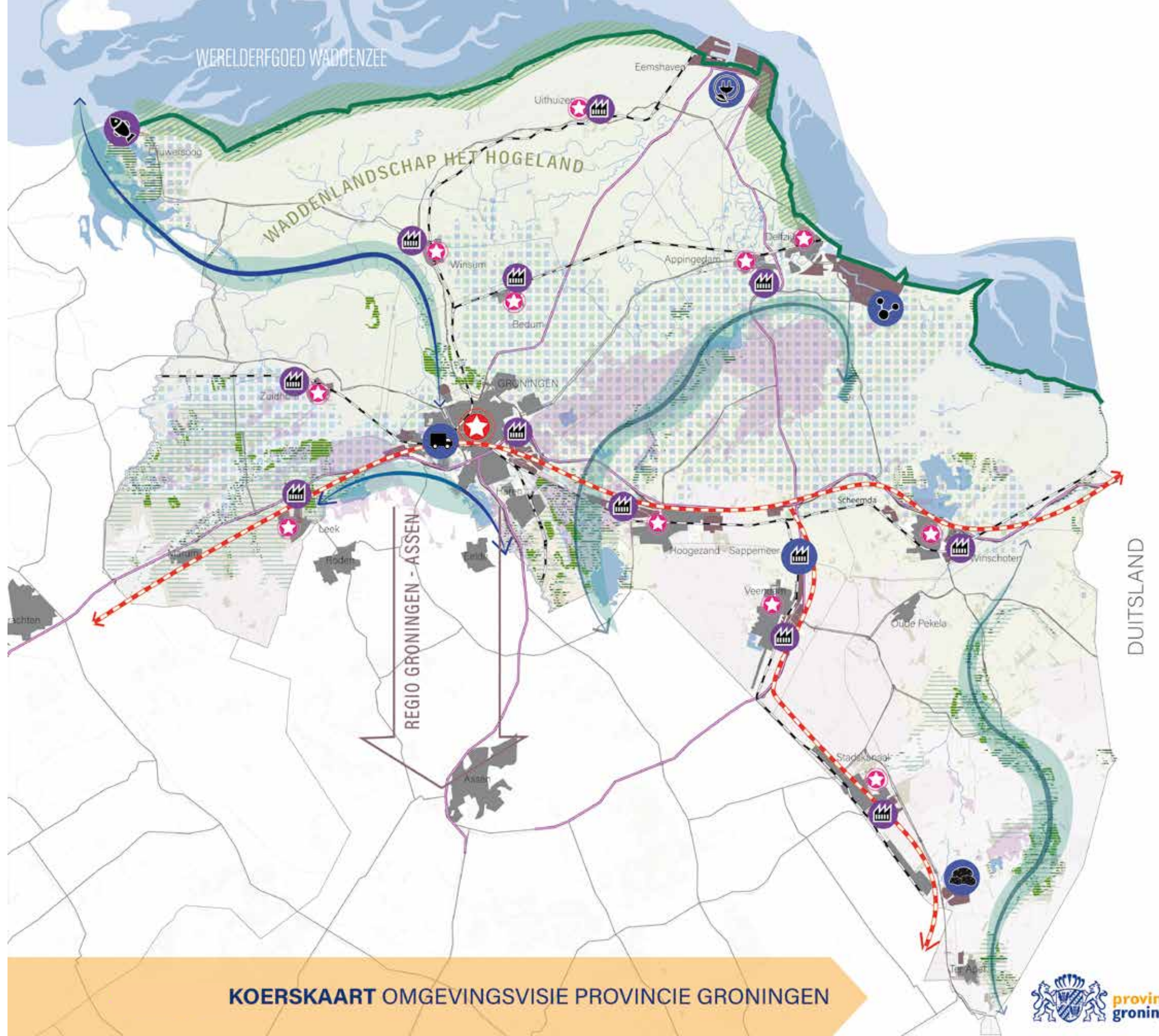
- ontwikkelingen te sturen en beoordelen aan de hand van onze leidende principes;
- regie te nemen op de energiegebruiksruimte en efficiëntie van het netwerk;
- een lange termijnvisie te maken voor het energiesysteem, waaronder de opwek van zon- en windenergie;
- in te zetten op de verdere ontwikkeling en toepassing van waterstof en geven daar ruimte voor in de Eemshaven (naast onder meer andere vormen van groene energie);
- innovatie en experiment te stimuleren rond duurzame opwek en opslag van energie en duurzaam gebruik ervan, zoals bijvoorbeeld bij mobiliteit.

Zonne- en windenergie in de Eemshaven

LEGENDA

- RUMTE VOOR LANDBOUW
- RUMTE VOOR NATUUR
- RUMTE VOOR WATER
- RUMTE VOOR RECREATIE
- REGIONAAL VERZORGINGS KERN
- STAD - BOVENREGIONAAL VERZORGINGS KERN
- REGIONAAL BEDRIJVENTERRIJN
- VISSERIJAREN
- BOVENREGIONAAL BEDRIJVENTERRIJN - ACCENT LOGISTIEK
- BOVENREGIONAAL BEDRIJVENTERRIJN - ACCENT VOEDSELVERWERKING
- BOVENREGIONAAL BEDRIJVENTERRIJN - ACCENT CHEMIE
- BOVENREGIONAAL BEDRIJVENTERRIJN - ACCENT WATERSTOFINDUSTRIE
- BOVENREGIONAAL BEDRIJVENTERRIJN MET GEENOO PROFIEL
- KUSTVERSTERKING - BINNEN- EN BUITENDIJKS
- ONTWIKKELN NATTE VERBODINGSZONE
- ONTWIKKELN VERBINDING WAD TOT STAD
- HOOFDINFRASTRUCTUUR WEG
- BOVENREGIONALE SPOORVERBINDING - LÉVELIJN + NEDERSAKSENLIJN
- SPOORVERBINDING
- ONTWIKKELN NATTE ZONES
- VERSTERKING BOS & HOUTINGELSTRUCTUUR
- BESTAANDE NATUURGEBIEDEN OP LAND
- BEDRIJVENTERRIJN
- BEBOUWING GEBIED
- LAADGELEGEN GEBIED
- LAADVEENGEBIED
- STABIEL LANDBOUWGEBIED - VEENKOLONIEN
- STABIEL LANDBOUWGEBIED - WESTERWOLDE, ZUIDELIJK WESTERWARTER, GORICHT
- STABIEL LANDBOUWGEBIED - POLDER EN WERDENLANDSCHAP
- WATER

KOERSKAART OMGEVINGSVISIE PROVINCIE GRONINGEN

4. Onze principes

Voor ons is elk plan een kans. Een kans op verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, een kans voor de versterking van onze economie, een kans om meer te verduurzamen of meer klimaatadaptieve maatregelen te nemen. Daarom hanteren wij voor elke ontwikkeling vier leidende principes.

Leidende principes bij ontwikkeling

Ontwikkelingen dragen bij aan de Groninger identiteit

Plannen bouwen verder aan de landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische waarden van de plek waar ze worden gerealiseerd en voegen nieuwe kwaliteiten toe. Zo ontwikkelen we vanuit onze Groninger identiteit.

Ontwikkelingen zijn multifunctioneel en aanpasbaar

Ontwikkelingen dragen bij aan meerdere doelen, zodat we zuinig met onze kostbare ruimte omspringen. Plannen worden zo ontworpen dat ze aanpasbaar zijn als later blijkt dat een andere invulling nodig is of beter aansluit bij de wensen van de tijd.

Ontwikkelen in afstemming en met meerwaarde voor de samenleving

Plannenmakers zoeken de verbinding met de bewoners en ondernemers in de omgeving van hun initiatief. Met diegenen die worden 'geraakt' door de plannen. Dat doen ze in de zin van participatie bij de eerste ideeën en in de zin van maatschappelijke meerwaarde als de plannen zijn gerealiseerd.

Ontwikkelingen dragen bij aan een gezonde en veilige leefomgeving en hebben oog voor lange termijn effecten

Ontwikkelingen zijn klimaatadaptief en voorkomen een verslechtering van de milieukwaliteit, gezondheid en (water)veiligheid, nu en in de toekomst. Afwenteling van problemen in ruimtelijke zin en op komende generaties voorkomen we. Dit betekent dat bij ontwikkelingen water en bodem mede sturend zijn voor de oplossingen die gekozen worden. Met sturend bedoelen we dat water en bodem expliciet en zichtbaar meegenomen worden in de te maken afwegingen. Ontwikkelingen dragen bij aan een goede bodem- en waterkwaliteit, goede waterveiligheid en bestendigheid tegen extremen in het weer. Daarmee zorgen ze ook voor een gezonde en veilige leefomgeving.

De leidende principes komen voort uit de drie belangrijkste waarden die we hebben in onze provincie:

1. Ons landschap en onze ruimte;
2. Onze cultuur, sociale cohesie en manier van werken;
3. Onze gezondheid en veiligheid.

4.1 Landschap en ruimte

Ons landschap in al zijn variaties en het unieke karakter van onze stad en onze dorpen is een belangrijke basis voor onze toekomst. In het landschap en in ons erfgoed is onze ontstaansgeschiedenis en cultuur afleesbaar. Voor veel inwoners vertrouwd maar ook nog vol verrassingen. Het maakt dat Groningers zich thuis en verbonden voelen.

Een plan is een kans voor versterking van de identiteit

Het karakter van ons landschap, de steden en dorpen willen we versterken en als bron van inspiratie gebruiken. Niet conserveren als in een museum, want onze provincie is altijd in ontwikkeling geweest. Verandering hoort bij onze omgeving. Ons uitgangspunt is dat een plan een kans is om de identiteit van een gebied te versterken. We willen dat ontwikkelingen altijd voortbouwen op de typische kenmerken die een landschap, stad, buurt of dorp bezit.

Een plan is een kans voor meervoudige ruimtewinst

We moeten zuinig zijn op onze schaarse ruimte. Daarom is ons uitgangspunt ook dat een plan een kans is op meervoudige ruimtewinst. Winst voor de kwaliteit van de leefomgeving voor mens en dier.

Forum Groningen

Werken met goede voorbeelden

Onze provincie heeft de geschiedenis van ons landschap en daarbij horende erfgoed in beeld gebracht in de kwaliteitsgids provincie Groningen. De historie en kenmerken van zeven landschappen zijn omschreven met daarbij goede voorbeelden van landschapsherstel of herstel van erfgoed. De gids is beschikbaar voor een ieder die meer wil weten over de kwaliteiten van Groningen. Wij willen de kwaliteitsgids aanvullen met goede voorbeelden: plannen die zich op een goede manier verhouden tot het oorspronkelijke.

Want daar gaat het om; hoe bouwen we aan Groningen? Hoe laten we alle plannen aansluiten en passen bij dat wat ons dierbaar is: ons landschap en ons erfgoed? Hoe ontwikkelen we vooral ook nieuwe kwaliteiten? In hoofdstuk 6 is dit in het gebiedsgerichte beleid al verder uitgewerkt.

4.2 Cultuur, sociale cohesie en manier van werken

Onze cultuur is een cultuur van saamhorigheid, aanpakken en doorzetten. Het groeiend zelfbewustzijn en ons vermogen om slimme oplossingen te bedenken, te pionieren en tot innovaties te komen maakt dat onderlinge samenwerking in Groningen een absolute voorwaarde is voor een goed resultaat. Iedereen kan en mag meedoen in Groningen.

Een plan is een kans op gezamenlijke meerwaarde

We geven ruimte, maar we vragen ook een duurzame bijdrage voor onze samenleving. Ons uitgangspunt is dat een plan een kans is om samen tot meerwaarde te komen. Dat vraagt afstemming, open processen en participatie. Een goed gesprek met de burens of het dorp. Niet pas aan het eind, maar juist in de beginfase van plannen maken. Dan is er de meeste ruimte om slimme ideeën en creatieve oplossingen te verweven in de planvorming.

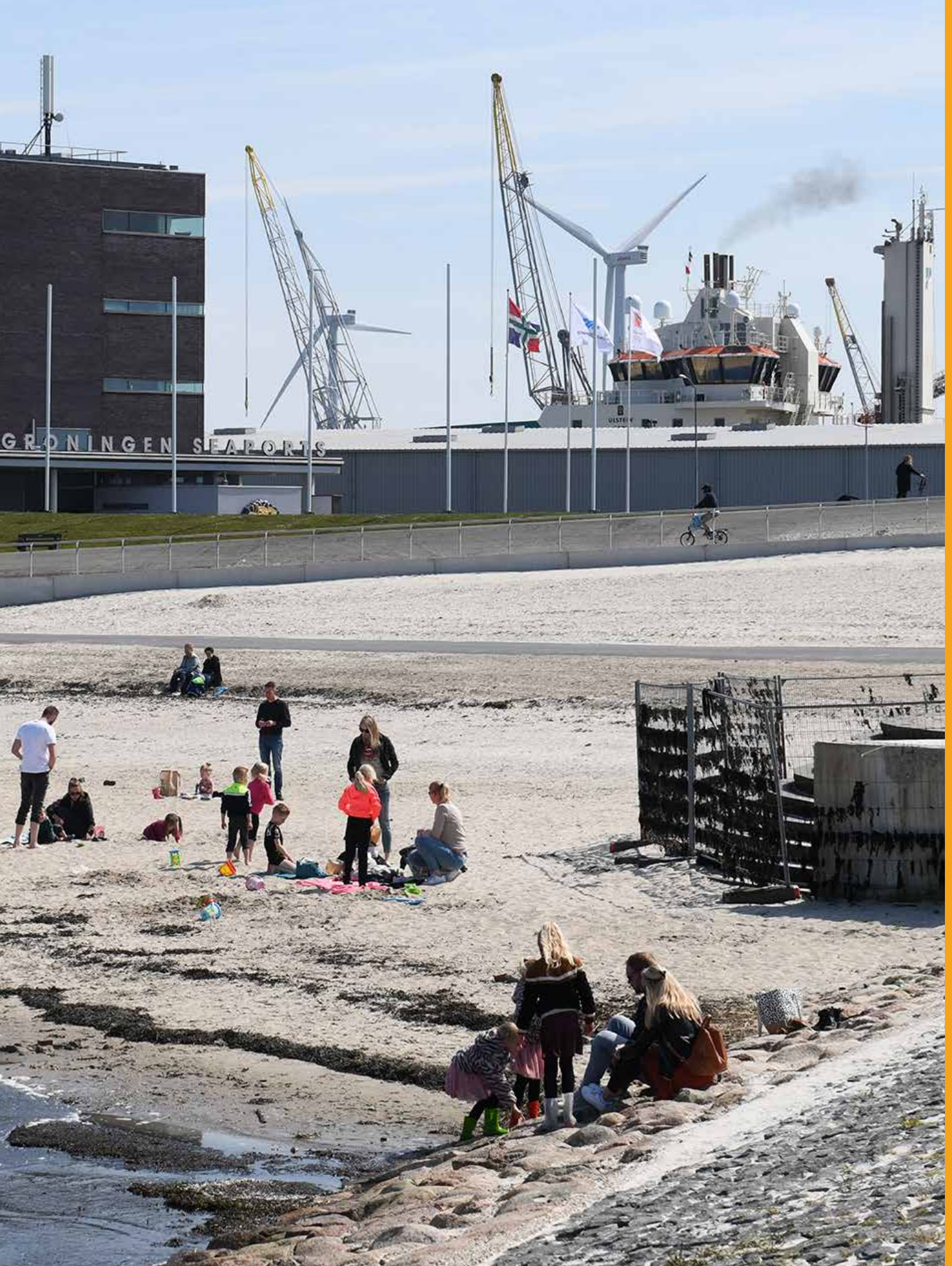
4.3 Gezondheid en veiligheid

Gezondheid en veiligheid zijn misschien wel ons grootste goed. De waarde daarvan is nauwelijks in eenheden uit te drukken. We gaan er vaak simpelweg vanuit dat onze leefomgeving gezond en veilig is. Toch is dat geen vanzelfsprekendheid. Dat weten we maar al te goed nu veel Groningers de gevolgen van de gaswinning aan den lijve ondervinden.

Een plan is een kans voor een betere leefomgeving

De afgelopen maanden en weken laten zien dat de rek er soms uit is. Er is schaarste aan ruimte en opgaven worden complexer omdat ze onlosmakelijk raken aan de leefkwaliteit van de Groningers. Juist de provincie heeft betrokkenheid bij de grotere ruimtevragen waarin alles samenkomt: waterveiligheid, waterkwaliteit, wateroverlast, droogte en hittestress, of uitputting van de bodem. Voorbeelden die aantonen dat onze manier van leven en ondernemen anders moet om een gezonde en veilige leefomgeving te behouden. Dat vraagt om een omslag. Ieder plan en elk beleid zijn een kans om het anders te doen.

5. Onze rol

Als het gaat om de rol van de provincie dan is er juist op dit moment veel aan de hand. De nieuwe Omgevingswet gaat uit van meer flexibiliteit en afwegingsruimte voor gemeenten en provincies. Daarbij worden ook een aantal wettelijke taken aan de provincie toebedeeld.

Tegelijkertijd kijkt het rijk vanuit een omslag naar meer centrale regie naar de provincie om voortgang te boeken in een aantal complexe opgaven. Wij lopen niet voor deze opgaven weg, maar willen deze wel oppakken volgens onze eigen Groninger principes en onze eigen visie. Dit koersdocument is daar de weerslag van. Het stuk geeft alvast richting, de daadwerkelijke oplossingen voor deze complexe opgaven leggen we in 2023 samen met onze partners.

Wij vinden het van belang dat we als provincie een betrouwbare partner zijn met een duidelijke visie waar onze inwoners en andere overheden en organisaties op kunnen rekenen. Dat geldt in ieder geval voor de grote ruimtelijke opgaven waar we voor staan en in de aangewezen NOVEX-gebieden, de gebiedsgerichte uitwerking van de NOVI. Voor ons zijn de drie NOVEX-gebieden regio Groningen - Assen, Groningen en Lelylijn van belang.

We nemen de regie in de ruimtelijke ontwikkeling van onze provincie. We weten dat niet alles kan. De ruimte is schaars. Er liggen complexe opgaven voor ons, de vragen om daadkrachtig handelen van de gezamenlijke overheden. Het schaalniveau van de provincie is bij uitstek de plek om met lokale kennis en regionale afwegingsruimte samen met de gemeenten, waterschappen en andere partners denklijnen te ontwikkelen en keuzes te maken voor de toekomst van onze gezamenlijke Groninger leefomgeving. Want daar zijn we allemaal trots op!

Achtergrond rollen provincie

Eenzijds is er de nieuwe Omgevingswet die uitgaat van het beginsel: 'Decentraal wat kan en centraal wat moet'. De gedachte achter de wet is dat er meer flexibiliteit en afwegingsruimte moet komen voor gemeenten en provincies. Overheden zouden niet zozeer de oplossingen centraal moeten stellen maar meer de doelen. Er worden in de Omgevingswet een aantal wettelijke taken van het rijk overgedragen aan de provincie, onder andere op het gebied van natuur- en grondwaterbescherming. Maar de wet decentraliseert ook veel taken- en bevoegdheden aan de gemeente.

In tegenstrijd met de intenties van de Omgevingswet zien we dat in het nieuwe regeerakkoord een andere beweging in gang wordt gezet. Dit is een beweging naar meer sturing door de overheid. Achtergrond hiervan is de complexiteit en omvang van de huidige ruimtelijke opgaven. De minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening heeft aangekondigd dat hij voor een aantal complexe onderwerpen de provincie zal aanwijzen als overheidslaag die een belangrijke taak krijgt om voortgang te boeken. Naar alle waarschijnlijkheid betreft dit problematiek rond klimaat, energietransitie, landbouw/natuur en stikstof, de woningbouwopgave, de clustering van grootschalige bedrijvigheid en de ruimte voor groei van defensie. Dit koersdocument zetten we in om onze visie te markeren ten aanzien van deze complexe opgaven.

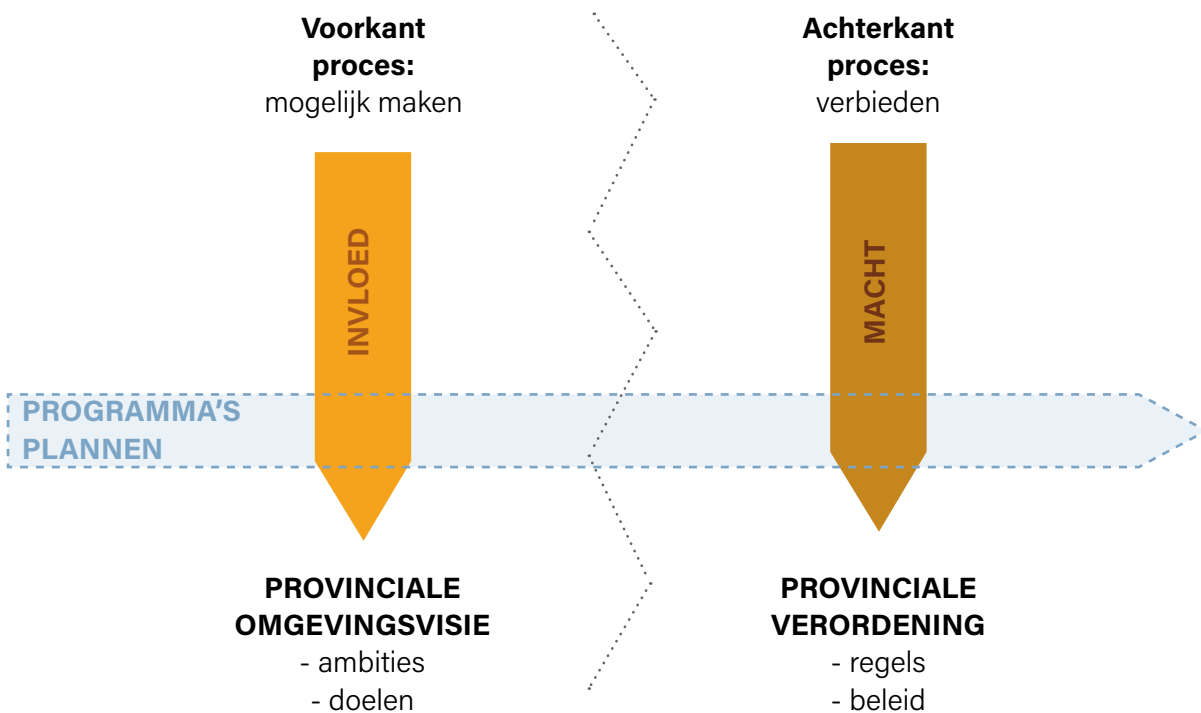
5.1 Verschuiving van rollen

Vanouds heeft de provincie een controlerende rol bij uitvoering van beleid en de verlening van vergunningen voor grote initiatieven. Dat zal niet anders worden de komende jaren. Beleid en de provinciale verordening zijn belangrijke instrumenten bij deze rol.

Maar steeds meer wordt van de provincie een rol 'aan de voorkant' gevraagd. De plek om regie te nemen en invloed uit te oefenen aan het begin van het proces. Dat is een rol waar we ervaring mee opdoen in gebiedsprocessen maar die verdere versterking vraagt. Deze rol is deels informeel (invloed uitoefenen tijdens de ideefase van programma's en projecten) maar heeft door de delegatie van het rijk op een aantal thema's ook een formele status gekregen. In sommige gevallen zal de provincie een leidende en initiatiefnemende rol moeten spelen. Die rol pakken we actief op.

Het koersdocument en de omgevingsvisie zijn instrumenten die bij deze rol horen. We sturen daarbij op (gedeelde) doelen en ambities en willen nadrukkelijk ruimte laten om 'de oplossing op de locatie' aan anderen te laten.

Daarbij richten wij ons op de systeemopgaven. Systeemopgaven gaan over de samenhangende, gemeentegrensoverschrijdende en regionale opgaven, onder andere op het gebied van energie, bedrijvigheid, natuur, infrastructuur, water en bodem. Lokale gemeentelijke opgaven zijn daar vaak mee verbonden. Maar de provincie wil nadrukkelijk de regie pakken op deze gebiedsoverschrijdende opgaven om in gezamenlijkheid tot de beste keuzes en afwegingen te komen.

Rollen provincie

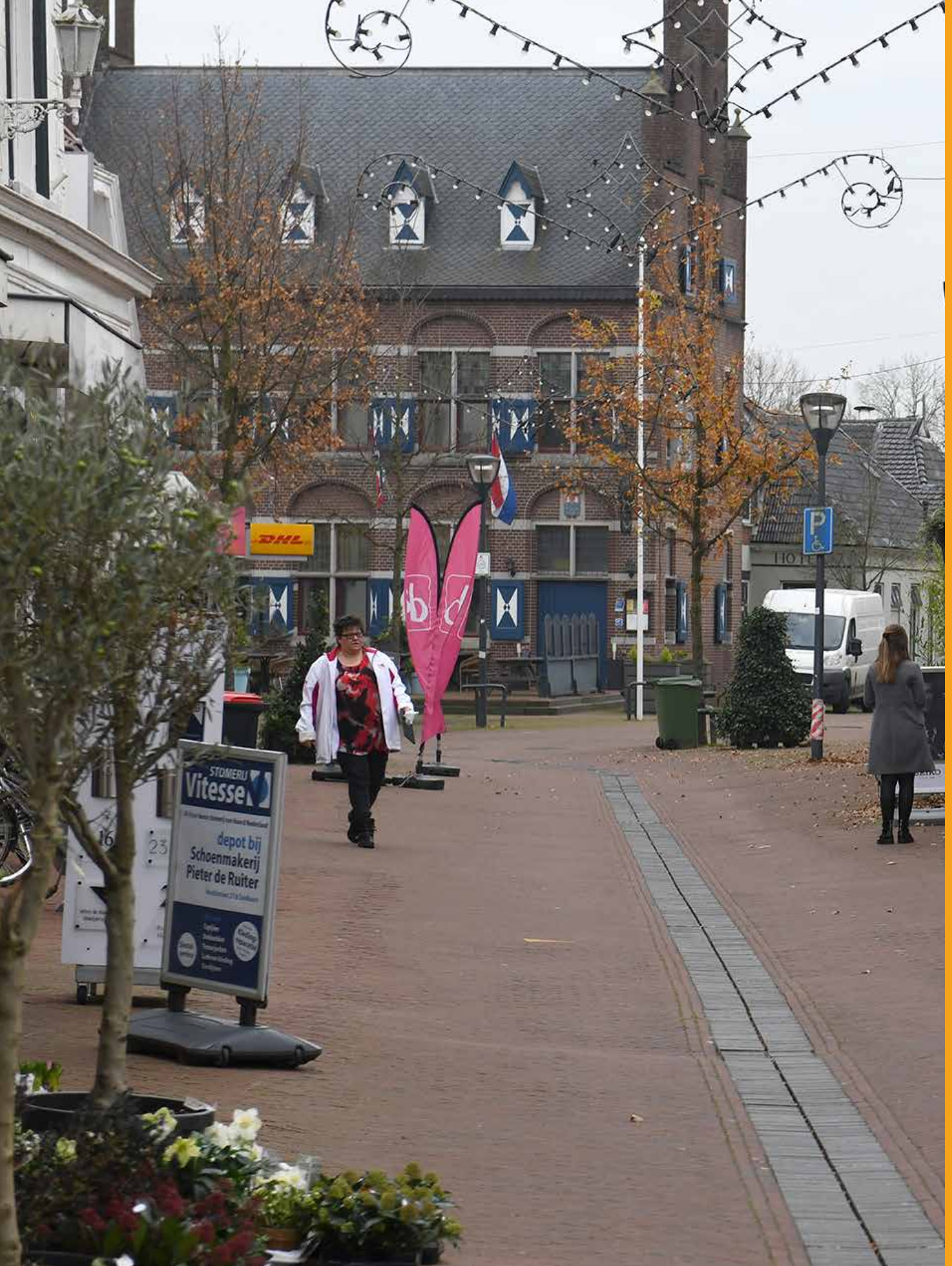
5.2 Dynamiek stuurt de rol van de provincie

Maar er is meer te zeggen. In dit koersdocument zetten we de eerste stappen naar keuzes en naar gebiedsgericht beleid. Aanpassingen in het gebruik van de ruimte zijn in vrijwel overal nodig. We hebben immers veel te doen, de opgaven waar we voor staan zijn fors en ingrijpend.

De provincie is vanzelfsprekend een betrokken partner voor haar hele grondgebied. Als het gaat om de inzet als trekker, duwer of intensieve samenwerking ligt de focus op die gebieden die een sterke verandering ingaan.

Want niet in elk gebied verandert veel of op dezelfde manier. Gebieden in onze provincie zijn daarin verschillend. Van sommige gebieden blijft de hoofdfunctie overwegend gelijk, in andere gebieden gaat juist veel veranderen en is de urgentie van die verandering ook groot. Deze gebieden verschieten geheel of gedeeltelijk van kleur. Hier zijn veel kansen voor het doorontwikkelen van waarden en het werken aan een veelvoud aan maatschappelijke opgaven ten gunste van het gebied. Daar willen we een actieve rol in vervullen, bijvoorbeeld door het inzetten van ontwerpexpertise.

Juist in die gebieden waar de hoofdfunctie gelijk blijft kunnen we veel inhoud geven aan het principe 'decentraal wat kan'. De opgaven voor aanpassing zijn bekend en de spelers evenzo. Daar waar transformatie nodig is, zijn er veel betrokkenen en belangen. Op die plekken kan de inzet van de provincie niet alleen ondersteunend zijn. Daar moeten we als provincie het initiatief nemen en samenwerken. Het gaat dan om de extra grote opgaven in of in aansluiting op het stedelijke gebied en over delen van het landelijk gebied.

6. Onze aanpak per gebied

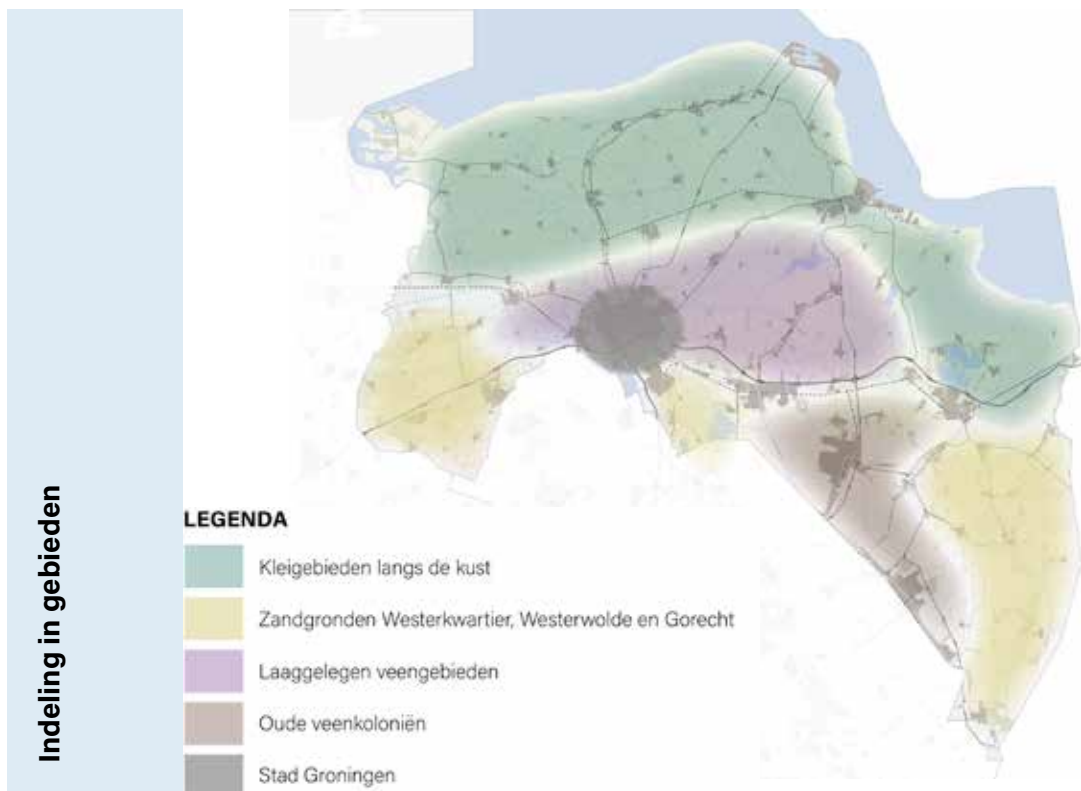
6.1 Waarom gebiedsgericht?

In het voorgaande hebben we vanuit vier integrale opgaven onze ambities en keuzes op hoofdlijnen meegegeven. De uitwerking van deze keuzes en ambities landt uiteindelijk op een plek, in een gebied. Hier komen de opgaven samen.

Aan de hand van een gebiedsgerichte aanpak wordt zichtbaar welke kant het opgaat in de verschillende delen van Groningen. In elk gebied geven we op hoofdlijnen aan wat de waarden zijn, welke acties we zien en welke kansen er zijn voor de ontwikkeling van het gebied.

We onderscheiden vijf gebieden, die we op basis van landschappelijke en sociaal-ruimtelijke overeenkomsten hebben samen gepakt:

1. De kleigebieden langs de kust;
2. De zandgronden van het Westerkwartier, Westerwolde en het Gorecht;
3. De laaggelegen veengebieden in het hart van Groningen;
4. De veenkoloniën;
5. Stad Groningen.
- 6.

Kleigebieden langs de kust

Duurzame ontwikkeling

Waarden

Wierdenland en Waddenkust; spiegel van de Wadden, rust, ruimte en donkerte

Uitgestrekt Waddenlandschap met rijke landschappelijke, ecologische en cultuurhistorische waarden. Verbonden met de Waddenzee.

Oldambt: open en grootse graanrepubliek

Wegdorpen en dijkenlandschap aan de kust van de Dollard. Kenmerkende groene bebouwingslinten, besloten zandruggen overgaand in open polders met dijken. Grote Oldambsterboerderijen en kleine arbeiderswoningen.

Acties

- Kwaliteitslag en/versterking van verzorgende kernen Uithuizen, Delfzijl en Winschoten.
- Bundelen grote bedrijven op goed ontsloten plekken: Eemshaven en Delfzijl.

- Versterken verbinding van het Hogeland met het Waddengebied (beleefbaarheid en bereikbaarheid).
- Verder ontwikkelen van de Reitdiepzone als blauwgroene natuurlijke zone uitmondend in het afwisselende Nationaal Park Lauwersmeer met haven- en vissersplaats Lauwersoog

- Vasthouden van het water, onderzoeken verziltingsproblematiek lange termijn.
- Onderzoeken hoe waterveiligheid in combinatie met andere opgaven op middellange en lange termijn kan worden vormgegeven binnen een verbrede, klimaatadaptieve kustzone.

- Verbeteren bodem- en waterkwaliteit

- Beschermen en versterken van natuur met name van Eems Dollard, Waddenzee en Lauwersmeer.
- Versterken van biodiversiteit in bermen en op percelen binnen het voedselproductiegebied.

Kansen

Aantrekkelijk, klimaatadaptief bouwen en wonen

Een belangrijk deel van de versterkingsopgave als gevolg van de aardbevingen vindt plaats in de dorpen en steden in dit gebied. De versterkingsopgave wordt ingezet als opgave voor de totale versterking van de woon- en leefomgeving. Er worden nieuwe buurten ontwikkeld met nieuwe Groninger kwaliteiten.

Versterken van het karakter van Uithuizen, Delfzijl en Winschoten

In het gebied liggen de regionaal verzorgende kernen Winsum, Uithuizen, Delfzijl en Winschoten. Winsum is ooit benoemd tot mooiste dorp van Nederland. Het unieke karakter spat hier van de muren. In de andere drie kernen staat dat karakter onder druk. In Delfzijl worden met mooie projecten in het centrum en aan de kust stappen gezet. Bij Winschoten is met Blauwestad een fraaie parel toegevoegd. Ook in Uithuizen wordt gewerkt aan de versterking van het centrum. Toch kunnen al deze drie kernen een extra kwaliteitsimpuls gebruiken om hun (recreatieve) aantrekkelijkheid te vergroten.

Vernieuwende en meervoudig bruikbare (boven)regionale bedrijventerreinen

Op de klei liggen twee economische kernzones; Eemshaven en Delfzijl. Dit zijn goed ontsloten plekken die geschikt zijn voor grootschalige bedrijvigheid.

Bij de Eemshaven ligt het accent op bedrijven rond groene energie/waterstof en schone innovatieve industrie. Dit kan met de uitbreiding van de Oostpolder een van de meest toekomstbestendige en duurzame bedrijventerreinen van Nederland worden, naast de belangrijke rol die de haven vervult als derde zeehaven van Nederland.

Op Oosterhorn bij Delfzijl ligt het accent van de bedrijvigheid bij chemie. Er is een groot overschot aan restwarmte. Deze restwarmte moeten we in de toekomst beter benutten.

Duurzame landbouwproductie voor de wereldmarkt op de klei

De noordelijk in de provincie voorkomende vruchtbare kleigronden zijn de basis voor voedselproductie van wereldklasse. Kansen liggen er vooral in de voortzetting hiervan met innovaties/aanpassingen die de kwaliteit van water en bodem ten goede komen. Op die manier kan dit belangrijke gebied voor de wereldvoedselvoorziening doorontwikkelen en in stand blijven. Dit geeft bovendien een kans om als grootschalig hoogwaardig en duurzaam voedselproductiegebied een voorbeeld te worden voor teelt in andere gebieden binnen en buiten ons land.

Sterke kustzone

De kustzone moet worden aangepast om voldoende robuust te zijn met het oog op de klimaatverandering. Dat biedt kansen voor een verdere, logische versterking en verweving van Wad en polders, uiteraard met respect voor ieders kwaliteiten. De biedt ook veel kansen om beter beleefbaar te worden.

Het Lauwersmeergebied is de grootste toeristische trekker aan de kust. De ontwikkeling van een klimaatadaptieve kustzone biedt veel meer kansen om ook de recreatieve aantrekkelijkheid te vergroten, zonder dat daarbij de kenmerkende stilte, rust en vergezichten verloren gaan. Onder andere bij Delfzijl, Termuntenzijl en Termunten wordt gewerkt aan een flinke recreatieve boost.

De zandgronden

Meegroeien met het landschap

Waarden

Zuidelijk Westerkwartier; afwisselend gebied van houtwallen met overgangen naar laagland

Coulisselandschap op de hogere ruggen met karakteristieke smalle percelen met elzen-singels/houtwallen en wegdorpen daartussen open beekdalen.

Gorecht: esdorpen, statige villa's en buitenplaatsen, bos en graslanden overgaand in de stad

Kleinschalig, besloten landschap op de Hondsrug met aan weerszijden laag gelegen, open landschap van de Drentsche Aa en de Hunze. Noord zuid gelegen wegenstructuren met bebouwing.

Westerwolde: natuurlijke idylle van dorpen, bosjes, houtwallen en de Ruiten Aa.

Dekzandrug en beekdallandschap met esdorpen, esgehuchten, bosjes en houtwallen op de hogere delen en meer openheid in het nattere beekdal. Hoge cultuurhistorische waarde en ecologische waarde.

Acties

- Versterking van de verzorgende kernen Leek, Zuidhorn en Ter Apel
- Bundelen grote bedrijven op goed ontsloten plekken: Groningen - Zuid bij Ter Apel

- Zorgen voor meer opgaand groen in het gebied gekoppeld aan de bossenstrategie (visie Bos en Hout)

- Voorkomen droogte en gebrek aan grondwater op de zandgronden

- Verbeteren bodem en vergroten van het watervasthoudend vermogen

- Beschermen en versterken natuur met in het bijzonder Lieftingsbroek, beekdal Ruiten Aa, het Leekstermeer, Zuidlaardermeer en de Drentsche Aa
- Versterken agrarisch natuurbeheer

Kansen

Aantrekkelijk, klimaatadaptief bouwen en wonen

In de zandgebieden bestaan veel kansen voor het verbinden van functies. Ontwikkelingen dragen bij aan de opgaven waar specifiek deze gebieden mee te maken hebben. De hogere zandgronden bieden aantrekkelijke woon- en recreatiemogelijkheden. Hier geen waterveiligheidsproblemen, want de gebieden liggen relatief hoog. Maar vanwege de zandgrond is het vergroten van het organische stofgehalte in de bodem en het vasthouden van water des te belangrijker. Dat vraagt een groene inrichting van steden, dorpen en bedrijfsterreinen. Hoe meer groen, des te minder kans op hittestress en verdamping van water.

Vernieuwende en meervoudig bruikbare (boven)regionale bedrijventerreinen

In dit gebied ligt bedrijventerrein Groningen-Zuid. Een bovenregionaal bedrijventerrein met accent op de voedselverwerkende industrie. Niet in de laatste plaats door de aanwezigheid van de Avebe. Dit bedrijventerrein kan zich verder ontwikkelen en ruimte bieden aan grote bedrijvigheid.

Verbrede landbouw, versterkt landschap en natuur in het buitengebied

Op de oude zandgronden zijn landbouwpercelen relatief klein en is de afwisseling groot. Recreatie, landschaps- en natuurbeheer zijn daarmee kansrijk als neventak bij een agrarisch bedrijf. Door neventakken kan de agrarische bedrijfsvoering meer extensief zijn, wat wenselijk is voor dit gebied. In het Drentsche Aa gebied liggen kansen voor een meer klimaatadaptieve inrichting van het beekdal. Bedrijven en natuurbeherende instanties kunnen dit landschap versterken en onderhouden door aanleg en onderhoud van beplantingssingels of kleine bosjes. Dit maakt de omgeving aantrekkelijk, biodiverser en het helpt om verdamping van water tegen te gaan.

Laaggelegen veenontginningsgebieden

Transformatie met nieuw perspectief

Waarden

Centrale Woldgebied en Duurswold: beplante dorpen in grote weidsheid

Wegdorpenlandschap, langgerekte dorpen op zandruggen met zware beplanting overgaand in grootschalige openheid met drassige, lage natuurgebieden.

Acties

- Kwaliteitslag en/of versterking van verzorgende kernen Appingedam en Bedum

- Versterken natte verbindingen van het Schildmeer tot aan het Zuidlaardermeer

- Vasthouden van het water, omhoog brengen van het grondwaterpeil en versterken van de sponsfunctie van het landschap

- Voorkomen en terugdringen van veenoxidatie

- Beschermen en versterken van natuur in het Roegwold en het Zuidlaardemeergebied
- Versterking van de biodiversiteit onder meer door het realiseren van water en bos/beplanting in verbinding met de bestaande natuurgebieden.

Kansen

Aantrekkelijk, klimaatadaptief bouwen en wonen

De kernen Bedum en Appingedam hebben een regionaal verzorgende functie voor de omgeving en zijn goed met het openbaar vervoer bereikbaar zijn. Voor de bouw van extra woningen zijn juist deze kernen geschikt. Maar het gebied waar het hier om gaat is wel bijzonder laag gelegen en de bodem daalt nog steeds.

Nieuwe woningen kunnen hier alleen nog aangepast op de veranderende omstandigheden worden gebouwd; bijvoorbeeld drijvend of op palen, of zo dat verblijfsruimten zoals woon- en slaapvertrekken op de verdieping liggen en garages en bergingen op de begane grond. Anders bouwen kan nieuwe typerende manieren van wonen opleveren speciaal voor dit gebied. Bouwen in dit “blauwe land” is een kans op nieuwe en onderscheidende woonconcepten en -milieus.

Verbrede en andere landbouw, hernieuwd landschap en natuur in het buitengebied

In dit gebied komen heel veel dingen samen. Het gebied ligt laag en de bodem daalt nog steeds. Het veen oxideert wat op natuurlijke wijze broeikasgassen oplevert die negatief zijn voor onze opgave om juist onze CO₂-uitstoot te verminderen. De grond is overwegend in gebruik voor veeteelt waarvoor het waterpeil kunstmatig laag wordt gehouden. Dit systeem komt steeds meer onder druk te staan. Verandering is meer dan in alle andere gebieden nodig.

Dit is ingrijpend voor alle ondernemers en bewoners van het gebied. Maar het biedt ook volop kansen. De kunst is om die kansen centraal te stellen en in zorgvuldige gebiedsgerichte processen te komen tot goede voorwaarden en perspectieven voor alle betrokkenen.

Zo kan dit een gebied worden met een nieuwe naam en kleuring, een hotspot voor Groningen. Wat goed is wordt beter. Een aangesloten zone van Zuidlaardermeer via het Roegwold naar het Hondshalstermeer wordt een ruggengraat van aaneengesloten water- en bosrijke natuur. Met daaraan gekoppeld mogelijkheden voor wandelen, fietsen, kanoën en fluisterboottochten. Klein-schalige vormen van recreatie bieden unieke overnachtingsmogelijkheden.

Landerijen houden de specifieke verkavelingsstructuur van een veengebied. Veelal zullen waterpeilen omhoog gaan. Land kan lokaal helemaal onder water komen, zodat oxidatie wordt voorkomen. Op andere percelen kunnen alternatieve natte teelten plaatsvinden of meer extensieve begrazing op drassige gronden. Ook de aanplant van nieuw bos is in dit gebied goed mogelijk, net als de opwekking van duurzame energie in de vorm van zon op water of kleine windmolens. De wegdorpen worden bij voorkeur verbonden met de groenblauwe zone en meren. Zo ontstaan vele wandelmogelijkheden vanuit de kernen.

Ondernemers onderhouden tegen betaling het landschap, de natuur en het water. In aanvulling op de Blauwe Stad is er een kans om het “Blauwe land” te ontwikkelen met nieuwe vormen van bedrijfsvoering, minder oxidatie van het veen, meer waterveiligheid, met producten die kenmerkend worden voor de streek.

Veenkoloniën

Verandering en verbetering

Waarden

Veenkoloniën: rationeel landschap met intieme kanaaldorpen en grootse vergezichten

Verveningslandschap met grote openheid, strakke wegen en verkaveling. Langgerekte bebouwingslinten en relatief besloten kanaaldorpen.

Acties

- Kwaliteitsslag voor de regionaal verzorgende kernen Hoogezand, Veendam en Stadskanaal

- Beplanting inpassen in de ruimtelijke structuur om stofstormen tegen te gaan

- Vasthouden van het water

- Verbeteren van de bodemstructuur om uitspoeling tegen te gaan

- Ontwikkelen van een groen-blauwe structuur gebaseerd op de kenmerkende veenontginningsstructuur

Kansen

Nieuw elan van Hoogezand, Veendam en Stadskanaal

Hoogezand, Veendam en Stadskanaal zijn kernen die in korte tijd sterk zijn gegroeid. Aanvankelijk waren het lintdorpen/veenontginningsdorpen. In de afgelopen 50 jaar zijn ze met een enorme snelheid veranderd naar kernen met grote planmatige uitbreidingen. Mede vanwege de goede ontsluiting en door de komst van grote werkgevers zoals Philips ontwikkelden de kernen zich tot woon- en voorzieningencentra voor de omgeving.

De laatste jaren kent het gebied een relatief sterke bevolkingsdaling. Dat heeft ook zijn weerslag gehad op deze regionale kernen, waar de woningvoorraad kwalitatief achterblijft.

Het zijn kernen die goed zijn toegerust om een deel van de grote woningvraag die er is op te vangen. Dit kan helpen om de rol van voorzieningenkern te bestendigen en te investeren in een opwaardering van de ruimtelijke kwaliteit. Het zijn groene kernen waar best ruimte is. Dat is een kwaliteit. Maar de logica van de ontsluiting, de entrees, de OV-knooppunten en inrichting van centra kan vaak beter. Ook verbindingen vanuit de kernen met het landschap kunnen sterker. Groei kan hier helpen om net dat extra stukje swing te geven.

Vernieuwende en meervoudig bruikbare (boven)regionale bedrijventerreinen

In dit gebied ligt de regionale economische kernzone A7/N33. De aanwezige bedrijvigheid concentreert zich hier rond Veendam, Zuidbroek en Hoogezand. De bedrijvigheid is divers van aard. De net gebouwde stikstoffabriek springt in het oog.

De ontwikkeling van deze kernzone voor grootschalige bedrijvigheid vraagt bijzondere aandacht. Door de omvang, het diverse karakter met ook het windpark N33 en de grote kans op verrommeling kan een ontwikkeling van deze zone alleen als er bijzonder veel aandacht is voor de ruimtelijke kwaliteit van het gebied.

Voor dit gebied in het bijzonder geldt ook dat de ontwikkeling van bedrijvigheid samen op gaat met de beschikbaarheid van duurzame energie (bestaand en mogelijk ook nieuw aan te leggen).

Hernieuwd landschap in het buitengebied

De oude veenkoloniën bestaan na afgraving van het veen uit zandgronden. Water wordt moeilijk vastgehouden en door de slechte bodemstructuur spoelen veel nutriënten en meststoffen uit. In tijden van droogte zijn stofstormen over de weidse vlakten een ware plaag.

In de veenkoloniën ligt een belangrijke opgave voor verrijking van de bodemstructuur zodat dit gebied een rol kan vervullen voor de akkerbouw en veeteelt. Op dit moment moeten er teveel meststoffen opgebracht worden om de bodem geschikt te houden voor de landbouw.

De projecten van Avebe in de aardappelteelt in de veenkoloniën voor de zetmeelindustrie lijken veelbelovend. Daarnaast zijn er volop kansen om de unieke veenkoloniale ontginningsstructuur te benutten als basis voor een verdere recreatieve en natuurlijke versterking van het gebied.

Stad Groningen

Ontwikkeling met eigen kwaliteit

Waarden

Groningen: hoofdstad met allure en internationale aantrekkingskracht

Historische stad met karakteristieke panden en grachten, levendige pleinen, vele voorzieningen.
Kennis- en onderzoeksstad met universiteit en universitair medisch centrum.

Acties

- Ontwikkelen hoogwaardige binnenstedelijke woonmilieus
-

- Versterken groene verbindingen vanuit de binnenstad naar het omliggende gebied
-

- Klimaatbestendige inrichting van het openbaar gebied
-

- Vergroten binnenstedelijke biodiversiteit: dak- en geveltuinen, parken, pleinen en plantsoenen

Kansen

Aantrekkelijk, klimaatadaptief bouwen en wonen

Groningen groeit vooral nog binnen de eigen grenzen. Onder andere op het Suikerunieterrein en met de afronding van Meerstad. Voor de woningvraag in Stad ligt het perspectief in meer hoogstedelijke woningbouw, zoals het Ebbingekwartier of met de Tasmantoren.

Daarnaast bieden stads- en wijkvernieuwing mogelijkheden voor het toevoegen van eigentijdse en bij de woningvraag aansluitende nieuwbouw. Daarbij gaat het vaak om eenpersoonshuishoudens.

In steden liggen wateroverlast en hittestress op de loer. Voor Groningen betekent dat voldoende ruimte om het regenwater vast te houden, te bergen en af te voeren. En ruimte voor voldoende groen in het stedelijk gebied en het maken van goede verbindingen naar buiten de stad. De verbinding langs het Reitdiep richting het Lauwersmeer (van Stad tot Wad) biedt veel potentie.

Stad met internationale allure

Door de universiteit en daaraan gelieerde bedrijvigheid staat de stad internationaal op de kaart, onder andere op het gebied van cultuur, onderwijs, healthy aging. Deze internationale allure kan nog groeien.

Bijzondere nieuwe parels als het Forum, de ambities voor de Grote Markt en de herinrichting van de binnenstad trekken de aandacht tot over de landsgrenzen.

De ontwikkelingen in het stationsgebied, plannen met de nieuwe Oosterpoort kunnen zich voegen in de rij van bijzondere stedelijke parels.

Vernieuwende en meervoudig bruikbare (boven)regionale bedrijventerreinen

Bij de Stad liggen vele bedrijventerreinen. Westpoort is van andere aard vanwege de bovenregionale rol die het vervult. Hier concentreren zich meerdere logistieke bedrijven. De omvang van Westpoort is fors, zeker in relatie tot de dichtbij gelegen kleine dorpen. De ontwikkelingen op Westpoort en Vierverlaten en de kansen van het omliggende landschap zijn passende ingrediënten voor moderne gebiedsontwikkeling aan de westrand van de stad.

7. Stappenplan ontwikkelingen

7.1 Stappenplan

Met dit koersdocument delen we de keuzes op hoofdlijnen voor de toekomst van onze Groninger leefomgeving. We schetsen die toekomst, maar maken 'm doorgaans niet zelf. Die toekomst ontstaat pas door inzet van onze ondernemers en onze inwoners of door samenwerking met onze ketenpartners.

Als provincie willen we graag ideeën en initiatieven mogelijk maken die een bijdrage leveren aan onze doelen en aan onze toekomst. Dat is niet altijd een gemakkelijke afweging. Want onze fysieke ruimte en onze milieugebruiksruimte worden steeds schaarser. De afweging tussen beschermen en behouden wat we hebben en het juist benutten van de fysieke leefomgeving vormt daarbij een grote uitdaging. Niet alles kan meer altijd overal.

Op de volgende pagina hebben we een stappenplan opgenomen dat helpt om zelf of samen te bepalen of en hoe een plan of ontwikkeling een goede bijdrage aan Groningen kan leveren. Met het denkwerk uit het stappenplan ligt er een goede basis voor gesprek over het plan of liever nog idee. Want we willen juist graag al in de ideefase betrokken worden als het om plannen gaat die voor de provincie van belang zijn. Juist in die beginfase kunnen we beoordelen welke fysieke en milieugebruiksruimte nodig is en hoe zich dat verhoudt tot de omliggende waarden.

7.2 Afwegen is een proces

Het stappenplan is een hulpmiddel om te komen tot een goede afweging. Het is géén wiskunde; geen checklist met scores die eenvoudig op te tellen zijn. Het gaat om de algemene meerwaarde van een project. Een project moet altijd meer dienen dan alleen het belang van de ontwikkelende partij. Maar aan de andere kant is een project dat op alle punten uitblinkt onhaalbaar. Als we zo naar plannen gaan kijken is er in onze provincie immers niets meer mogelijk. Wij willen dat een project bijdraagt aan brede welvaart.

Een goede afweging is een proces. Een proces waarbij de provincie bij voorkeur zo vroeg mogelijk gesprekspartner is. Hoe eerder hoe beter. Dan kunnen we samen kijken wat juist in de betrokken situatie gewenst en mogelijk is.

Stappenplan

Stap 1 - Aansluiten bij onze opgaven

Bekijk of het plan of idee past binnen de ambities en keuzes die we als provincie hebben gemaakt. Je vindt deze ambities en keuzes in hoofdstuk 3, vanaf pagina 11.

Stap 2 - Aansluiten bij onze leidende principes

Bekijk of het plan of idee aansluit bij onze leidende principes uit hoofdstuk 4, vanaf pagina 45.

Ontwikkelen vanuit de Groninger identiteit

Plannen bouwen verder aan de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van de plek waar ze worden gerealiseerd. Zo werken en ontwikkelen we vanuit onze Groninger identiteit.

Ontwikkelingen zijn multifunctioneel en aanpasbaar

Ontwikkelingen dragen bij aan meerdere doelen, zodat we zuinig met onze kostbare ruimte omspringen. Plannen worden zo ontworpen dat ze aanpasbaar zijn als later blijkt dat een andere invulling nodig is of beter aansluit bij de wensen van de tijd.

Ontwikkelen in afstemming en met meerwaarde voor de samenleving

Plannenmakers zoeken de verbinding met de lokale samenleving. Dat doen ze in de zin van participatie bij de eerste ideeën en in de zin van 'social return' als de plannen zijn gerealiseerd.

Ontwikkelingen zijn klimaatadaptief en hebben oog voor lange termijn effecten

Bij ontwikkelingen houden we rekening met de effecten op de toekomst. Ontwikkelingen zijn klimaatadaptief en voorkomen een verslechtering van de milieukwaliteit. Ontwikkelingen benutten de kansen om bij te dragen aan een goede bodem- en waterkwaliteit, goede waterveiligheid en bestendigheid tegen extremen in het weer. Afwenteling van problemen op komende generaties voorkomen we.

Stap 3 - Aansluiten bij onze gebiedsgerichte aanpak

Bekijk of het plan of idee past bij de aanpak per gebied in hoofdstuk 6. Je vindt de gebiedsgerichte aanpak vanaf pagina 53.

Ga na of het plan/de ontwikkeling inspeelt op de waarden die in dit hoofdstuk over dit landschapstype worden genoemd. Benut bij twijfel de meer uitgebreide Kwaliteitsgids van de provincie.

Ga na of het plan inspeelt op de specifieke acties die in dit hoofdstuk over dit gebied genoemd zijn. Zorg in ieder geval dat een plan bestaande problemen niet groter maakt zoals kans op de droogte of op bodemdaling.

Stap 4 - Aansluiten bij wet- en regelgeving

Ga na of het plan/de ontwikkeling passend is binnen de geldende wet- en regelgeving. Kijk in het bijzonder naar de geldende ruimtelijke en milieuwetgeving en - verordeningen.

Tot slot - kom in gesprek

Staan de hoofdlijnen van de plannen op papier? Heb je de indruk dat jouw plan op een goede manier kan bijdragen aan de Groninger leefomgeving? Kom dan in gesprek. Samen kijken we of en onder welke voorwaarden jouw plan kansrijk is. Waar nodig zetten we ook onze ontwerp- en denkkracht in.

Colofon

Maakteam omgevingsvisie

Lieuwe van den Berg

Ron Lander

Peter van der Wal

Francien van Soest

Elvira van der Zwaag

Janneke Schurer

Mischa Teensma

(BügelHajema Adviseurs)

